

ONDERSTEUNINGSAAVBOD BIJ SCHEIDINGEN IN HAARLEMMERMEER, ZUID-KENNEMERLAND EN IJMOND

OKTOBER 2016

CREATING TOMORROW

Mirjam Walpot
Leonieke Boendermaker
Pauline Goense

COLOFON

Dit rapport is een product van het Lectoraat Kwaliteit en Effectiviteit in de zorg voor jeugd. Het lectoraat ontwikkelt en onderzoekt manieren om de kwaliteit en effectiviteit in de jeugdzorg te vergroten. Dit gebeurt in nauwe samenwerking met aanbieders van zorg voor jeugd en opleidingen aan de Hogeschool van Amsterdam.

Dit project is gefinancierd door de Provincie Noord-Holland in het kader van het project 'Versterking vroegsignalering, preventie en ketensamenwerking bij scheidingsproblematiek'.

Auteurs

Mirjam Walpot
Leonieke Boendermaker
Pauline Goense

© Hogeschool van Amsterdam
Oktober 2016

Overname van informatie uit deze publicatie is toegestaan onder voorwaarde van een volledige bronvermelding.

Lectoraat kwaliteit en effectiviteit in de zorg voor jeugd
Amsterdams Kenniscentrum voor Maatschappelijke Innovatie
Wibautstraat 5a
Postbus 1025
1000 BA Amsterdam
www.hva.nl/akmi

INHOUDSOPGAVE

1	Inleiding	4
1.1	Achtergrond project.....	5
1.2	Inventariserend onderzoek	5
1.3	Opbouw van het rapport	7
2	Opzet van het onderzoek	8
2.1	Het huidige zorgaanbod.....	8
2.2	Behoeften zorgaanbod	10
2.3	Samenwerking op het gebied van scheiden.....	13
3	Resultaten vragenlijst.....	14
3.1	Informatie en hulp bij relatieproblemen en scheiding	14
3.2	Situatie van kinderen en ouders in kaart	14
3.3	Interventies	16
3.4	Competentievergroting van professionals	19
3.5	Samenvatting en bespreking	20
4	Resultaten interviews met professionals	21
4.1	Vindbaarheid en aanmelding hulpverlening	21
4.2	Toevoegingen huidig hulpaanbod.....	21
4.3	Samenwerking	23
4.4	Samenvatting en bespreking	24
5	Input van ouders en jongeren.....	26
5.1	Behoeften van ouders.....	26
5.2	Behoeften van jongeren.....	29
5.3	Samenvatting en bespreking	30
6	Samenvatting, conclusie en aanbevelingen	32
6.1	Huidig aanbod en competenties professionals	32
6.2	Behoeften rondom het bestaande aanbod	33
6.3	Samenwerking in hulpaanbod rond scheiding	35
6.4	Naar een dekkend en samenhangend aanbod	35
Literatuur.....		37
Bijlage 1	Tabellen	38
Bijlage 2	Overzicht hulpaanbod naar type interventie	39
Bijlage 3	Overzicht hulpaanbod naar organisatie.....	45
Bijlage 4	Informatie voor de sociale kaart: Haarlemmermeer	51
Bijlage 5	Informatie voor de sociale kaart: Zuid-Kennemerland	55
Bijlage 6	Informatie voor de sociale kaart: IJmond	59

1 INLEIDING

Het ondersteunen van scheidende partners en hun kinderen¹ is gezien het grote aantal scheidingen dat voorkomt in Nederland van groot belang. Door het preventieve zorgaanbod te versterken, vroegsignalering te verbeteren en samenwerking tussen jeugdhulporganisaties in de hulpverleningsketen te verstevigen kunnen naar verwachting problemen bij ouders en hun kinderen voorkomen worden of in ernst verminderen.

Volgens het CBS (2015) worden jaarlijks $\pm$ 35.500 huwelijken ontbonden.² Naar schatting krijgen ongeveer 60.000 kinderen per jaar te maken met de scheiding van hun ouders. Voor ongeveer een derde van hen geldt dat hun ouders niet formeel getrouwd waren (Spruijt & Kormos, 2014). Al deze kinderen en hun ouders maken de ingrijpende veranderingen mee die gepaard gaan met een scheiding. Veel voorkomende gevolgen zijn verhuizing, schoolwisseling, een gedeelte van de familie niet of minder zien, nieuwe partner(s) van vader en/of moeder en financiële achteruitgang (Anthonijsz, Spruijt & Zwikker, 2015).

Al deze veranderingen zijn van invloed op de ontwikkeling van kinderen. Veel kinderen ervaren op korte en middellange termijn diverse problemen na een scheiding. In vergelijking met kinderen uit intacte gezinnen vertonen scheidingskinderen ongeveer dubbel zoveel internaliserende- en externaliserende problematiek (Spruijt & Kormos, 2014; Van der Valk & Spruijt, 2013). Op de lange termijn hebben kinderen uit scheidingsgezinnen vaker een lager eindniveau qua opleiding, een lager inkomen, hebben zij een groter risico op depressiviteit en een groter eigen scheidingsrisico in vergelijking met kinderen uit intacte gezinnen (Anthonijsz, Spruijt & Zwikker, 2015).

De gevolgen van scheiding voor kinderen kunnen sterk in ernst verschillen. Met ongeveer twee-derde van de scheidingskinderen gaat het na verloop van tijd weer redelijk tot goed. Maar een-derde van de jeugdigen ervaart ernstiger problemen. Dit is vooral het geval als de scheiding gepaard gaat met grote conflicten en/of (lichamelijk of psychologisch) geweld. Er kan dan sprake zijn van (ernstige) loyaliteitsconflicten, oudervervreemding, ouderafwijzing en parentificatie (zie Anthonijsz, Spruijt & Zwikker, 2015, hoofdstuk 3).

De gevolgen van scheidingen zijn niet alleen nadelig voor kinderen, maar hebben ook maatschappelijke gevolgen. Kinderen en ouders uit scheidingsgezinnen komen vaker dan gemiddeld in aanraking met zorginstanties, maken meer gebruik van medische hulp en juridische ondersteuning en scheidingskinderen lopen meer risico op het vertonen van crimineel gedrag (Anthonijsz, Spruijt & Zwikker, 2015; Scheiding, opgroeien en opvoeden, 2016). De meeste van deze gevolgen hebben grote financiële consequenties voor scheidende partners en hun kinderen en de samenleving als geheel. Ondanks dat het lastig is om precieze kostenberekeningen hiervan te maken, is duidelijk dat het beperken van de maatschappelijke kosten door eerder en meer preventief te handelen bij scheidingen loont (Caldwell, Caldwell & Woolley, 2007; Herman, Mahrer, Wolchik, Porter, Jones & Sandler, 2014). Uit onderzoek blijkt dat de veelgehoorde opvatting dat de gevolgen van scheiding voor kinderen langzamerhand minder negatief worden, omdat scheiding steeds meer wordt geaccepteerd, onjuist is (Anthonijsz, Spruijt & Zwikker, 2015).

Dit alles bij elkaar laat het belang zien van goede en meer preventieve hulp voor zowel kinderen als ouders in scheidingssituaties. Om in deze behoefte te voorzien is met financiering van de Provincie Noord-Holland, het project 'Versterking vroegsignalering, preventie en ketensamenwerking bij scheidingsproblematiek' in de jeugdhulpregio's Haarlemmermeer, Zuid-Kennemerland en IJmond gestart. In dit project wordt de nadruk gelegd op het verbeteren van de vroegsignalering, het versterken van het preventieve zorgaanbod en het verstevigen van de samenwerking tussen jeugdhulporganisaties. Het project wordt gezamenlijk uitgevoerd door de gemeente Haarlemmermeer als zelfstandige jeugdhulpregio, de gemeenten Haarlem, Bloemendaal, Zandvoort, Heemstede en Haarlemmerliede en Spaarnwoude in de jeugdhulpregio Zuid-Kennemerland en de gemeenten

---

¹ De term 'kinderen' gebruiken we in dit rapport voor de groep tot 17 jaar. Bedoelen we alleen de leeftijdsgroep van 12 tot 18 dan duiden we aan met 'jongeren'. De groep van 18 tot 23 jaar duiden we aan als 'jongvolwassenen'.

² In literatuur worden meerdere definities van scheiding gehanteerd. Indien wordt gesproken van huwelijksontbindingen door echtscheiding betreft dit 35.409 echtparen, wat een echtscheidingspercentage van 40,1% is (CBS, 2015). In dit rapport wordt met scheiding huwelijksontbinding door echtscheiding of het verbreken van een samenwoonrelatie bedoeld bij gezinnen met minderjarige thuiswonende en/of uitwonende kinderen van 0 t/m 17 jaar.

Beverwijk, Velsen en Heemskerk in de jeugdhulpregio IJmond. In het verdere rapport worden zij aangeduid als de drie jeugdhulpregio's.

1.1 Achtergrond project

De huidige transformatie van de jeugdhulp gaat gepaard met vele veranderingen. In januari 2015 is het nieuwe jeugdstelsel in werking getreden. Gemeenten zijn sinds 2015 verantwoordelijk voor jeugdhulp, de uitvoering van de wet maatschappelijke ondersteuning en de participatiewet. Het uitgangspunt van de nieuwe jeugdwet is het leveren van kwalitatief goede zorg, zo dicht mogelijk bij huis, passend bij de persoonlijke behoefte van de cliënt, waarbij zo efficiënt en goedkoop mogelijke zorg wordt geleverd en waarbij de ondersteuning van de hulpvrager gericht is op het versterken van de eigen kracht (Transformatie Jeugdhulp, 2016).

De gemeenten zijn sinds januari 2015 verantwoordelijk voor de inkoop van jeugdhulp en jeugdbescherming. In de jeugdhulpregio's Haarlemmermeer, Zuid-Kennemerland en IJmond is besloten om daarbij intensief samen te werken, zodat gezamenlijk de best mogelijke hulpverlening voor gezinnen geboden kan worden. Op het gebied van scheidingsvraagstukken heeft dit geresulteerd in het bovengenoemde project, waarin een gezamenlijke aanpak voor verantwoord scheiden en goed ouderschap ontwikkeld wordt. Centraal staat dat kinderen zich in alle fasen van de scheiding van hun ouders op een veilige en gezonde manier kunnen ontwikkelen en dat ouders vanuit het belang voor hun kind(eren) tijdens en na hun scheiding invulling kunnen geven aan gezamenlijk duurzaam ouderschap (Preventieve ondersteuning bij scheidingen visiedocument nr. 1, 2016). Een belangrijk uitgangspunt hierbij is dat er samengewerkt wordt vanuit een gedeelde visie, om ketensamenwerking tussen alle organisaties die hulp bieden aan gezinnen op het gebied van scheidingen te verbeteren en hulp efficiënter te laten verlopen³. Het project bestaat uit de volgende zes deelprojecten:

1. Vaststellen gemeenschappelijke visie.
2. Training voor minimaal 135 professionals in de drie jeugdhulpregio's, gericht op gespreksvaardigheden, kennis en de professionele attitude.
3. Ontwikkelen en uitvoeren van informatiebijeenkomsten voor ouders.
4. Ontwikkelen van voorbeeld protocollen voor scholen en kinderdagverblijven.
5. Inventariserend onderzoek door de Hogeschool van Amsterdam (HVA).
6. Ontwikkelen van een sociale kaart.

1.2 Inventariserend onderzoek

In dit rapport komen de uitkomsten van deelproject 5 aan de orde. Hieronder volgt een korte uitleg over dit deelproject.

Doel van het inventariserende onderzoek is inzicht te verkrijgen in het huidige en gewenste voorlichtings-, ondersteunings- en hulpverleningsaanbod voor jeugdigen en ouders bij scheidingen in de bij het project betrokken gemeenten. Daarbij wordt gekeken naar de ervaringen met en behoeften rond het bestaande aanbod van zowel jongeren en jongvolwassenen als ouders en professionals. De verzamelde informatie dient als input voor het ontwikkelen van een sociale kaart (deelproject 6), maar kan ook bijdragen aan de andere deelprojecten.

Uitgangspunt voor deelproject 5 is de richtlijn 'scheiding en problemen van jeugdigen'⁴ voor professionals werkzaam in jeugdhulp en jeugdbescherming. Deze richtlijn is ontwikkeld in opdracht van de beroepsverenigingen van professionals werkzaam in jeugdhulp en jeugdbescherming: de Nederlandse Vereniging van Maatschappelijk Werkers (NVMW)⁵, het Nederlands Instituut van Psychologen (NIP) en de Nederlandse vereniging van pedagogen en onderwijskundigen (NVO) (Anthonijsz, Spruijt & Zwikker, 2015). In de richtlijn worden onderbouwde aanbevelingen gedaan voor het handelen van professionals voor het onderkennen en signaleren van, en het ondersteunen en

---

³ Hieronder worden verstaan: CJG's, Jeugdgezondheidszorg, Meerteams, (school)maatschappelijk werk, GGD, kinderopvang/kindercentra, jongerenwerk, onderwijs, vrijevestigde psychologen- en coaching praktijken, huisartsen, mediators, advocaten, jeugdbescherming, Raad voor de Kinderbescherming, Veilig Thuis, specialistische jeugd- en opvoedhulp, jeugd-(L)VB hulpverlening en jeugd-GGZ.

⁴ Zie www.richtlijnenjeugdhulp.nl. De richtlijnen zijn gebaseerd op de meest recente kennis uit wetenschap en praktijk in combinatie met input van cliënten.

⁵ Inmiddels bekend als Beroepsvereniging van Professionals in Sociaal Werk (BPSW).

behandelen bij problemen van kinderen en ouders die te maken hebben met scheiding, zodat zij deskundig met die problematiek kunnen omgaan. Ook wordt er in de richtlijn een overzicht gegeven van erkende interventies ter ondersteuning van kinderen en ouders in scheidingssituaties en worden adviezen gegeven ter versterking van de samenwerking tussen professionals (Anthonijsz, Spruijt & Zwikker, 2015). De richtlijn is als uitgangspunt gehanteerd voor deelproject 5 van het project 'Versterking vroegsignalering, preventie en ketensamenwerking bij scheidingsproblematiek' in de drie eerder genoemde jeugdhulpregio's. De kernaanbevelingen uit de richtlijn zijn hieronder opgenomen in box. 1.

Box 1. Kernaanbevelingen Richtlijn Scheiding en de problemen van jeugdigen

Gevolgen

1. Neem kennis van de cijfers, de belangrijkste risicofactoren en de belangrijkste gevolgen van ouderlijke scheiding voor jeugdigen.
2. Neem kennis van het aanbod in de regio aan interventies voor jeugdigen, ouders en gezinnen. Voorkom een zoektocht naar de juiste hulp.

Interventies

1. Ga bij de intake altijd na of de ouders in scheiding liggen en/of veel ouderlijke conflicten hebben. Breng de actuele gezinssituatie in kaart door bij de intake beide ouders te bevragen naar de gezag situatie, woonsituatie en eventuele nieuwe gezinsleden.
2. Als er sprake is van een scheiding of van heftige ouderlijke conflicten, breng dan de problemen van de jeugdige in kaart. Gebruik een vragenlijst of intakeformulier bij de jeugdige en beide ouders waarbij aandacht is voor 1. de aard, ernst, fase en het type van de scheiding en de reactie van de jeugdige hierop; 2. de belangrijkste risicofactoren van de scheiding voor de jeugdige en 3. de gevolgen van de ouderlijke scheiding voor de jeugdige. Maak een inschatting van eventuele bijzondere persoonskenmerken, waaronder een lichte verstandelijke beperking (LVB).
3. Houd bij afwegingen voor (veranderingen in) een bepaalde zorgregeling of een bepaalde omgangsregeling rekening met het gezinssysteem vóór de scheiding, de ontwikkelingsfase van de jeugdige, de kwaliteit van de band met de ouders, de woonsituatie, de mate van conflicten tussen de ouders en het ouderschapsplan.
4. Is er sprake van een scheiding of heftige conflicten tussen de ouders, richt de begeleiding dan zowel op de ouders als op de jeugdige. Het horen en betrekken van meerdere informanten (de jeugdige, school, familieleden, huisarts) kan noodzakelijk zijn.
5. Maak ouders ervan bewust dat het voor hun kind belangrijk is dat zij hun conflicten beheersen. Leer hen dus geen ruzie te maken in het bijzijn van hun kind, en wijs hen erop dat zij er goed aan doen gezamenlijke afspraken over hun kind te maken. Stimuleer ouders om deel te nemen aan programma's die gericht zijn op het leren beheersen van ruzies, op (familie) mediation en/of op het versterken van hun (ouder)relatie. Of motiveer de ouders individuele hulp te zoeken.
6. Stimuleer ouders en kinderen van scheidende of gescheiden ouders deel te nemen aan een programma zoals KIES, IJES het brugproject of Dappere Dino's. Adviseer zo nodig individuele hulpverlening.
7. Adviseer aanwezige stiefouders om zich vooral de eerste tijd buiten de opvoeding te houden. Wijs de biologische ouder op haar/zijn spilfunctie in het nieuwe gezin. Informeer partners in stiefgezinnen op het bestaan van groepsbijeenkomsten voor (stief)ouders.

Samenwerking

1. Stimuleer en ondersteun ouders om mee te werken door hen altijd allebei uit te nodigen. Laat hen indien mogelijk gezamenlijk een gesprek voeren in het belang van hun kind en betrek hen allebei bij de (keuze voor) hulp. Soms is een eerste gesprek met de ouders apart de enige mogelijkheid.
2. Deel met andere professionals binnen uw organisatie en daarbuiten (denk aan het onderwijs en het juridisch werkveld) kennis en ervaringen over scheidingsproblematiek.
3. Zoek samenwerking met verschillende professionals (zoals scholen, advocaten, mediators, rechters etc.), als dat voor de behandeling noodzakelijk is. Stem de behandeling af met de andere professionals.

Onderzoeksvragen

De volgende onderzoeksvraag staat centraal: “Wat is er nodig om tot een dekkend en samenhangend ondersteuningsaanbod op het gebied van scheidingen in de regio’s te komen?”.

Deelvragen om tot beantwoording van de hoofdvraag te komen zijn:

1. Wat is het huidige aanbod op het gebied van scheidingen in de jeugdhulpregio’s Haarlemmermeer, Zuid-Kennemerland en IJmond en welke competenties van professionals zijn voor de uitvoering hiervan van belang?
2. Waar is behoefte aan volgens professionals, ouders en jongeren en jongvolwassenen, op het gebied van screening, vroegsignalering en hulpverlening rondom scheiding en welke competenties van professionals zijn daarbij van belang?
3. Op welke wijze wordt er op dit moment samengewerkt tussen de verschillende organisaties die aanbod hebben op het gebied van scheiden en wat zijn de wensen hierin?

1.3 Opbouw van het rapport

In dit hoofdstuk is de context van het onderzoek betreffende deelproject 5 geschetst. In hoofdstuk 2 wordt de opzet en uitvoering van het onderzoek beschreven. In hoofdstuk 3, 4 en 5 komen de resultaten aan de orde. Hoofdstuk 6 bevat de conclusies en aanbevelingen. In een tabel in de bijlage wordt input gegeven voor het ontwikkelen van een sociale kaart (deelproject 6).

2 OPZET VAN HET ONDERZOEK

In dit hoofdstuk komen de opzet en uitvoering van het onderzoek aangaande deelproject 5 aan de orde. Per onderzoeksvraag wordt de gegevensverzameling en analyse van het materiaal beschreven.

2.1 Het huidige zorgaanbod

Deelvraag 1:

Wat is het huidige aanbod op het gebied van scheidingen in de jeugdhulpregio's Haarlemmermeer, Zuid-Kennemerland en IJmond en welke competenties van professionals zijn voor de uitvoering hiervan van belang?

Om het huidige aanbod op het gebied van scheidingen in de drie jeugdhulpregio's in kaart te brengen is gebruik gemaakt van een digitale vragenlijst. De vragenlijst is gebaseerd op de in hoofdstuk 1 beschreven richtlijn 'scheiding en problemen van jeugdigen'. Er is gevraagd naar de beschikbaarheid van in de richtlijn genoemde hulpsoorten, instrumenten en interventies op het gebied van scheiden en naar eventueel aanvullend aanbod. Ook is gevraagd naar de vereiste competenties van professionals werkzaam op het terrein van scheiding en de behoefte aan vergroting van deze competenties binnen de aan het project deelnemende organisaties.

In overleg met de projectleiders van de drie jeugdhulpregio's waar het project 'Versterking vroegsignalering, preventie en ketensamenwerking bij scheidingsproblematiek' plaatsvindt, is de vragenlijst breed verspreid. De lijst is verstuurd aan contactpersonen van alle gecontracteerde en gesubsidieerde zorgaanbieders (organisaties en zelfstandigen) waar de gemeenten die aan het project deelnemen zorg inkopen. De bij de gemeenten bekende contactpersonen hebben een e-mail met uitleg over het project en een link naar de vragenlijst ontvangen. Er is twee keer een reminder gestuurd. Het gaat om verschillende typen aanbieders:

1. Organisaties in de pedagogische basisinfrastructuur (kinderopvang, jongerenwerk, onderwijs),⁶
2. Organisaties die zich richten op preventie en eerstelijns hulp (centra voor jeugd en gezin, de jeugdgezondheidszorg, organisaties voor welzijn en maatschappelijke dienstverlening),
3. Organisaties die zich richten op specialistische hulp (specialistische jeugd- en opvoedhulp, jeugd-ggz, jeugd-LVB, verslavingszorg, jeugdbescherming),
4. Overige organisaties (zoals juridische hulpverleners die zich met hulp bij scheiding bezig houden (mediators) en bijvoorbeeld huisartsen),
5. Zelfstandige praktijken.

Respondenten digitale vragenlijst

Er zijn tussen 14 januari en 18 april 2016 in totaal 133 contactpersonen van 114 organisaties/zelfstandigen benaderd. Er zijn 63 vragenlijsten retour gekomen, waarvan 17 lijsten onvolledig ingevuld. Deze laatste zijn niet meegenomen in de analyse van het materiaal. Er is aan elke organisatie gevraagd één vragenlijst in te vullen, omdat het doel was een overzicht te verkrijgen van het aanbod van de verschillende organisaties in de drie jeugdhulpregio's. Aan organisaties waar meerdere contactpersonen van bekend waren, is gevraagd onderling af te stemmen. Bij drie organisaties is de lijst meerdere keren ingevuld. Hier is na vergelijking van de ingevulde vragenlijsten, telkens die vragenlijst meegenomen van de contactpersoon die tevens aangaf mee te kunnen werken aan een interview. Daarmee komt het aantal organisaties waar een vragenlijst van beschikbaar is op 43 (Tabel 1).

---

⁶ De lijst is verstuurd aan één Brede School en enkele samenwerkingsverbanden onderwijs.

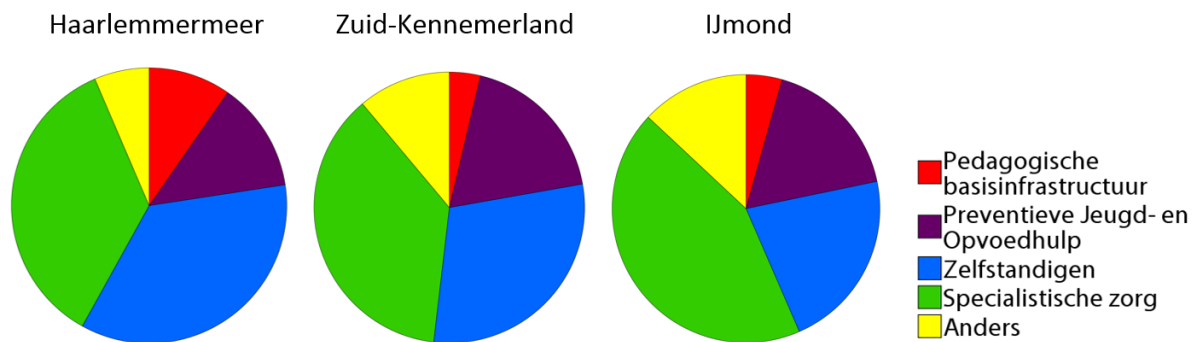
Tabel 1 Respondenten digitale vragenlijst

Soort organisatie	Gemild		Retour		Interview
	Aantal vragenlijsten	Aantal organisaties	Aantal vragenlijsten onvolledig en volledig	Aantal organisaties volledig	
<i>Pedagogische basisinfrastructuur</i>					
Kinderopvang	1	1	1	1	0
Jongerenwerk	3	3	0	0	0
Onderwijs	9	8	5	3	2
<i>Preventieve Jeugd- en Opvoedhulp</i>					
Preventieve jeugd- en opvoedhulp ¹	13	8	9	7	5
Maatschappelijk werk	5	4	3	2	2
<i>Specialistische zorg</i>					
Specialistische jeugd- en opvoedhulp	6	5	5	4	2
Jeugd-GGZ	14	9	10	5	2
Jeugd-(L)VB	5	4	2	1	0
verslavingszorg	1	1	0	0	0
Jeugdbescherming ²	7	5	4	3	2
<i>Zelfstandige praktijken</i>					
Zelfstandige praktijken	61	59	19	14	5
<i>Overige</i>					
Advocatuur/rechters	4	4	4	3	0
Deskundigen ³	3	2	1	0	0
Huisartsen	1	1	0	0	0
totaal	133	114	63	43	20

¹CJG's, Jeugdgezondheidszorg, Meerteams. ²Raad voor de Kinderbescherming, Jeugdbescherming regio Amsterdam, Jeugd en Gezinsbeschermers, Veilig Thuis. ³het LOCK, VU project kinderen uit de knel.

De hoge non-respons is verklaarbaar. Ten eerste zijn vaak meerdere personen binnen één organisatie benaderd. Ten tweede reageerden diverse contactpersonen op de uitnodiging met de mededeling dat de organisatie opgeheven/gestopt was (9 zelfstandigen) of niet tot de doelgroep van de vragenlijst behoorden (12 organisaties). Deze organisaties hebben de vragenlijst niet ingevuld, omdat ze geen specifiek hulp- en begeleidingsaanbod hebben op het terrein van scheiding (een huisartsenpraktijk, drie organisaties voor jongerenwerk, een organisatie voor verslavingszorg, een vestiging van de Raad voor de Kinderbescherming, drie onderwijs organisaties, twee organisaties gespecialiseerd in LVB-problematiek en een interventie ontwikkelteam van de VU). Verder zijn er 31 zelfstandigen die niet gereageerd hebben. Zij hebben deze lijst waarschijnlijk niet ingevuld, omdat ze eveneens geen specifiek hulp- en begeleidingsaanbod hebben op het terrein van scheiding. Bij één organisatie (welzijn en maatschappelijke dienstverlening) is wel aannemelijk dat er aanbod op scheidingsterrein beschikbaar is.

Met het breed uitzetten van de vragenlijst is informatie beschikbaar gekomen van een brede en vrij volledige groep van organisaties in de regio met een aanbod op het terrein van scheiding. De organisaties zijn onder te verdelen in vijf soorten organisaties (Figuur 1). De helft van de organisaties heeft een vestiging in meer dan één van de regio's (Bijlage 2).

Figuur 1 Overzicht soort organisaties opgenomen in dit onderzoek per regio (N=43).⁷

Thema's vragenlijst

In de vragenlijst zijn de volgende thema's opgenomen⁸:

- Informatie over de organisatie waar de respondent werkzaam is,
- Voorlichtings- ondersteunings- en hulpverleningsaanbod,
- Screening van scheidingsproblematiek,
- Scheidingsinterventies: relatie-ondersteunend, kindgericht, gezinsgericht,
- Vereiste competenties professionals: kennis, vaardigheden, attitude,
- Ondersteuning medewerkers: intervisie, supervisie, bijscholing,
- Wensen en behoeftes: kennisvergroting, versterken vaardigheden, ondersteuning bij uitvoering aanbod,

Het laatste thema, over de wensen en behoeftes van professionals, is gebruikt ter beantwoording van deelvraag 2 (zie 2.2).

Analyse

De gegevens van de digitale vragenlijst zijn geanalyseerd met behulp van beschrijvende statistische analyses en multiple correspondentie-analyse (HOMALS).⁹

2.2 Behoeften zorgaanbod

Deelvraag 2:

Waar is behoefte aan volgens professionals, ouders en jongeren en jongvolwassenen op het gebied van screening, vroegsignalering en hulpverlening rondom scheiding en welke competenties van professionals zijn daarbij van belang?

Om de tweede deelvraag te beantwoorden is bij professionals, ouders, jongeren en jongvolwassenen nagegaan wat hun behoeften zijn ten aanzien van voorlichting, ondersteuning en hulpverlening op het gebied van scheidingen. Per doelgroep wordt beschreven op welke wijze dit is onderzocht.

2.2.1 Professionals

Ter verdieping van de informatie die met de digitale vragenlijst is verzameld, zijn er bij 20 organisaties interviews afgenomen aan één professional of twee professionals gezamenlijk. Alle interviews zijn afgenomen bij professionals werkzaam in de uitvoering, met uitzondering van de jeugdbescherming (waar twee teamleiders geïnterviewd zijn) en de directie van het samenwerkingsverband onderwijs (Tabel 1, Bijlage 1).

⁷ Tot de categorie 'anders' behoren: huisartsen, mediators, advocaten en interventie ontwikkelaars.

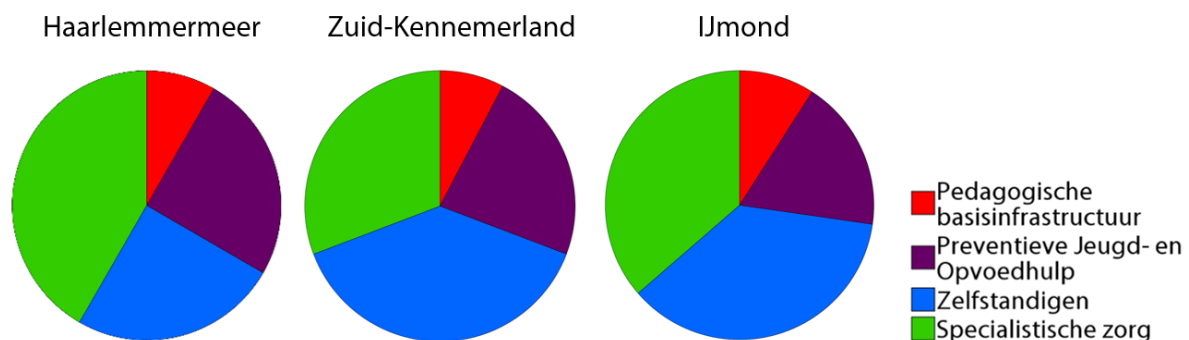
⁸ De vragenlijst is op te vragen bij de auteurs.

⁹ M.b.v. in SPSS versie 22.0. Released 2013. IBM SPSS Statistics for Windows, Version 22.0. Armonk, NY: IBM Corp.

Bij de keuze voor de 20 organisatie speelden de volgende punten een rol:

- Organisaties die in de digitale vragenlijst aangegeven hebben niet mee te willen werken aan een interview zijn niet benaderd (N=4).
- Alle organisaties die aangaven interventies aan te bieden die beschreven staan in de richtlijn Scheiding en problemen van jeugdigen voor jeugdhulp en jeugdbescherming zijn benaderd voor een interview (N=11).
- Organisaties die aangaven een specifiek aanbod te hebben voor gezinnen in scheiding, anders dan beschreven in de richtlijn zijn eveneens benaderd voor een interview (N=1).
- Per type organisatie zijn tenminste twee organisaties benaderd voor een interview, met uitzondering van de advocatuur/rechters. Hun taak en aanbod was op basis van de vragenlijst helder (N=3).
- Bij de onderwijsinstellingen is ervoor gekozen om per regio een samenwerkingsverband te interviewen, omdat zij als overkoepelend orgaan van de diverse scholen(gemeenschappen) werken in de regio (N=2).

Er is voor gezorgd dat de verdeling van de interviews over de verschillende soorten organisaties die begeleiding of hulp bij scheiding bieden, in grote lijnen per regio gelijk is (figuur 2).

Figuur 2. Overzicht geïnterviewde organisaties per regio (N=20).

Besproken onderwerpen

In de verdiepende interviews met professionals is gebruik gemaakt van een interviewleiddraad die gebaseerd is op de digitale vragenlijst voor professionals.¹⁰ De volgende thema's kwamen aan de orde:

- Aanmelding: aanmelding hulpverlening, in kaart brengen ernst problematiek, screening kindveiligheid, diagnostiek, behoeftes rondom aanmelding.
- Hulpverlening: doorverwijzen, gespreksvoering, specifieke interventies, behoeftes rondom hulpverlening.
- Algemene behoeften: kennis, vaardigheden, hulp bij uitvoering, samenwerking tussen organisaties, hiaten huidige hulpverleningsaanbod.

Het sub-thema samenwerking tussen organisaties, is gebruikt ter beantwoording van deelvraag 3. Meer informatie hierover is terug te vinden in hoofdstuk 2.3.

Afname interviews

De interviews duurden een uur en zijn tussen 24 februari en 10 juni 2016 afgenomen door de eerste auteur in samenwerking met twee vierdejaars studenten van het uitstroomprofiel jeugdzorgwerker (UJW).¹¹ Op vergelijkbare wijze als bij de interviews onder ouders, is er met de studenten geoefend in het afnemen van interviews. Bij zeven van de twintig interviews is één van de studenten aanwezig geweest ter voorbereiding. Er zijn vervolgens vijf interviews zelfstandig door één van de studenten

¹⁰ De interviewleiddraad is op te vragen bij de auteurs.

¹¹ Dit is een tweejarige kopstudie van de opleidingen Sociaal Pedagogische Hulpverlening (SPH) en Maatschappelijk Werk en Dienstverlening (MWD) van de Faculteit Maatschappij en Recht bij de Hogeschool van Amsterdam.

afgenomen. De overige acht interviews zijn door de eerste auteur afgenomen. Alle interviews zijn opgenomen, achteraf verbatim uitgewerkt en geanalyseerd met behulp van het programma MAXQDA 12 (MAXQDA, 2016).

2.2.2 Ouders

In de opzet van het onderzoek is uitgegaan van de organisatie van één focusgroepinterview met een groep van vier tot zes ouders.¹² Voor het werven van ouders voor de focusgroep is een flyer opgesteld die verspreid is onder alle CJG's in de jeugdhulpregio's Haarlemmermeer, IJmond en Zuid-Kennemerland. Tevens is de flyer verzonden naar de Meerteams in regio Haarlemmermeer, Mentaal Beter en Spirit. Naar aanleiding van een interview met een professional bij Spirit is de flyer vervolgens verspreid binnen het professionele netwerk van Spirit. Verder is er een oproep aan ouders voor deelname aan de focusgroep geplaatst op de website van GGD Kennemerland en op de website van MeerWaarde. Ondanks brede verspreiding van de oproep voor een focusgroep heeft geen enkele ouder zich aangemeld. De organisaties die hebben meegeholpen in het werven van ouders gaven aan dat de drempel voor een focusgroep rondom het thema scheiding te hoog is voor ouders. Om toch te voorzien input van ouders, is besloten om individuele interviews met ouders te organiseren. In samenwerking met een vierdejaars student van het UJW zijn acht ouders waarvan de scheiding enkele jaren geleden afgerond werd benaderd voor een individueel interview. De ouders waren niet allemaal afkomstig uit de drie jeugdhulpregio's. Bij drie van deze ouders was sprake van een zogenoemde vechtscheiding, twee van hen hadden te maken met een problematische scheiding en bij drie van hen is de scheiding zonder problematiek verlopen. De helft van de ouders had kinderen in de basisschoolleeftijd en de andere helft kinderen van middelbare school leeftijd ten tijde van scheiding. De ouders zijn benaderd via het persoonlijke netwerk van deze student. In dit rapport zijn geen persoonlijke gegevens van ouders in kaart gebracht, om de herleidbaarheid naar specifieke personen te voorkomen. De acht ouders waren – onder deze voorwaarde – bereid tot deelname aan het onderzoek.

Besproken onderwerpen

In de interviews met ouders is gebruik gemaakt van een interviewleidraad die gebaseerd is op de digitale vragenlijst voor professionals.¹³ De volgende vier thema's kwamen aan de orde:

- Soort hulpverlening die de ouder heeft ontvangen
- Aanmelding: vindbaarheid hulpverlening, aanmelding, wachtlijsten voor hulpverlening
- Hulpverlening: verwachtingen, ervaringen, ervaringen m.b.t. doorverwijzing
- Toekomst hulpverlening bij scheiden: behoeftes en visie ouders

Afname interviews

De afname van de interviews nam een uur per interview in beslag. De ouderinterviews zijn tussen 23 maart en 15 april 2016 afgenomen door de eerste auteur i.s.m. de genoemde student. Voorafgaand aan het afnemen van de interviews is er door de onderzoeker met de student geoefend met het afnemen van interviews door de student enkele malen het interview te laten afnemen bij de onderzoeker waarna hierop feedback werd gegeven. Het eerste interview is afgenomen door de onderzoeker, waarbij de student heeft meegekeken. Het tweede interview is onder begeleiding van de onderzoeker door de student afgenomen. Vervolgens zijn de overige zes interviews door de student zelfstandig afgenomen. Alle interviews zijn opgenomen, verbatim uitgewerkt en geanalyseerd met behulp van het programma MAXQDA 12 (MAXQDA, 2016).

2.2.3 Jongeren en jongvolwassenen

In de onderzoeksopzet is naast een focusgroepinterview met ouders, uitgegaan van een focusgroep met vier tot zes jongeren i.s.m. Villa Pinedo. Dit is een organisatie die zich specifiek richt op kinderen van gescheiden ouders. Kinderen van gescheiden ouders kunnen deelnemen aan bijeenkomsten en

---

¹² Binnen de voor het onderzoek beschikbare tijd is geen representatief onderzoek onder ouders mogelijk. Omdat wel enige input van ouders wenselijk was, is gekozen voor deze opzet.

¹³ De interviewleidraad is op te vragen bij de auteurs.

geven ook zelf voorlichting aan ouders over de gevolgen van scheiding voor kinderen.¹⁴ In eerste instantie is - op verzoek van Villa Pinedo - getracht om aan te sluiten bij een al door Villa Pinedo geplande groepsbijeenkomst. Doordat de groepsbijeenkomst een aantal maal werd verzet bleek dit toch niet mogelijk. Er is toen besloten om een eigen groepsbijeenkomst te organiseren, waarvoor jongeren en jongvolwassenen die aangesloten zijn bij Villa Pinedo zich konden aanmelden. Tussen 25 april en 17 mei 2016 is een aantal jongeren en jongvolwassenen telefonisch en per mail benaderd. Het bleek onder andere in verband met de meivakantie lastig om een datum te vinden waarop meerdere jongeren en jongvolwassenen aanwezig konden zijn. Vervolgens is op 18 mei 2016 een informatiebrief over de groepsbijeenkomst uitgezet op de interne facebookpagina van Villa Pinedo met daarin de vraag of jongeren en jongvolwassenen zich hiervoor wilden aanmelden. De groepsbijeenkomst is gehouden op 30 mei 2016. In de dagen voorafgaand aan de groepsbijeenkomst hebben vijf deelnemers zich alsnog afgemeld. Uiteindelijk waren er twee deelnemers aanwezig. Na afloop is een verslag met besproken thema's gestuurd naar iedereen die niet aanwezig kon zijn, met de vraag om aanvullingen. Hier kwamen twee reacties op. De informatie van jeugdigen is daarmee afkomstig van 4 jongvolwassenen die gewend zijn informatie te geven over de gevolgen van scheiding voor kinderen. Zij waren hier allen vrouw met een gemiddelde leeftijd van 22,5 jaar (SD 2.6). Hun leeftijd bij de scheiding was gemiddeld 11.3 (SD 2.5) en de scheiding was gemiddeld 11.3 jaar geleden (SD 3.9).

Werkvorm en besproken onderwerpen

De bijeenkomst duurde anderhalf uur en had het karakter van een brainstormsessie waarin de onderstaande onderwerpen aan bod kwamen:

- Eigen ervaringen: Wat voor hulp heb je gehad, wat was fijn en wat kan er beter?
- Advies aan professionals, school, ouders en de directe omgeving: welke onderwerpen moeten zeker besproken worden bij gesprekken over scheiding en welke onderwerpen juist niet? Wat voor soort hulp ontbreekt er momenteel?
- Vindbaarheid aanbod: Hoe kunnen we ervoor zorgen dat jongeren en jongvolwassenen de juiste hulp ontvangen?

2.3 Samenwerking op het gebied van scheiden

Deelvraag 3:

Op welke wijze wordt er op dit moment samengewerkt tussen de verschillende organisaties die aanbod hebben op het gebied van scheiden en wat zijn de wensen hierin?

Om deze deelvraag te beantwoorden is in de interviews met professionals nagegaan op welke wijze samenwerking plaatsvindt tussen de verschillende organisaties in de jeugdhulpregio's Haarlemmermeer, Zuid-Kennemerland en IJmond op het gebied van scheidingen bij gezinnen. Ook is gevraagd wat de wensen van de organisaties op dit gebied zijn.

---

¹⁴ Binnen de voor het onderzoek beschikbare tijd is geen representatief onderzoek onder jongeren mogelijk. Omdat input van jongeren wel wenselijk werd gevonden, is besloten tot deze opzet, specifiek met jongeren die via Villa Pinedo zelf voorlichting aan ouders geven.

3 RESULTATEN VRAGENLIJST

De vragenlijst is ingevuld door 43 organisaties en biedt een globaal overzicht van het aanbod / de aanpak op het gebied van scheidingen in de jeugdhulpregio's Haarlemmermeer, Zuid-Kennemerland en IJmond.

3.1 Informatie en hulp bij relatieproblemen en scheiding

In het vorige hoofdstuk werd al duidelijk dat een brede range van organisaties de vragenlijst heeft ingevuld, variërend van samenwerkingsverbanden onderwijs, een organisatie voor kinderopvang tot gespecialiseerde jeugdhulp en advocaten. De organisaties verschillen dan ook nogal in de mate waarin zij invullen te maken hebben met kinderen en/of volwassenen in scheidingssituaties. Kinderopvang en onderwijs schatten dat zij hier in 20% tot 25% van de gevallen mee te maken hebben, terwijl advocaten en rechters schatten dat ongeveer driekwart van hun 'caseload' met scheidingen te maken heeft. De verschillende hulpverlenende organisaties komen elk rond de 45% uit.

Informatie over en hulp bij scheiding

De organisaties is gevraagd aan te kruisen wat voor informatie over en/of hulp bij scheiding zij bieden (tabel 2). Enkele organisaties vullen in dat zij zelf geen informatie en hulp bieden. Uit de toelichting blijkt dit te gaan om enkele zelfstandige praktijken, een onderwijsorganisatie en een organisatie voor jeugd-GGZ die toelicht 'Wij bieden hulp bij kinder- en jeugdpsychiatrische stoornissen. Indien relatieproblemen of scheiding van ouders een rol speelt kan dit meegenomen worden in de behandeling'. Als 'ander' aanbod vullen organisaties bemiddeling of mediation in of lichten toe dat zij specifieke interventies in huis hebben.

Tabel 2 Aantal en percentage organisaties en de soorten informatie en/of hulpverlening bij relatievragen en scheidingen die zij bieden.

¹⁵

Informatie over / hulpverlening bij	Aantal organisaties dat deze info en hulp biedt	% van de organisaties
Gedrag en welzijn van kinderen bij scheiding	36	84
Hechting en veiligheid van kinderen bij scheiding	33	77
Opvoedkundige vragen bij scheiding	29	67
Verwerken van verlies bij scheiding	25	58
De invloed van een nieuwe partner op de kinderen	25	58
Opvoedvragen bij nieuwe partner/stiefgezin	25	58
Signaleren en toeleiden naar hulpverlening	23	54
Reacties van de andere ouder bij nieuwe partner/stiefgezin	21	49
Afspraken tussen ouders over de kinderen tot stand brengen	18	42
Anders	12	28
Relatievragen en relatietherapie	11	26
Financiële en juridische vragen bij scheiding	11	26
Financiële vragen bij nieuwe partner/stiefgezin	10	23
Geen info en hulp	5	12

Multiple correspondentie analyse over de verschillende soorten informatie en/of hulpverlening die de organisaties hebben ingevuld, laat aan de ene kant organisaties zien die informatie en hulp bieden bij *financiële en juridische vragen*. Dit zijn advocaten, jeugdbescherming en organisaties voor maatschappelijke dienstverlening. Aan de andere kant zijn er organisaties die informatie en hulp

¹⁵ Organisaties konden meerdere antwoorden geven, daarom telt de kolom % niet op tot 100%.

bieden bij *opvoedvragen bij scheiding, vragen over gedrag en hechting van de kinderen bij scheiding, verwerken van verlies, emoties en de reacties bij de komst van nieuwe partners*. Dit wordt geboden door de aanbieders van gespecialiseerde zorg, maar ook door de jeugdgezondheidszorg en een deel van de zelfstandige praktijken.¹⁶

3.2 Situatie van kinderen en ouders in kaart

De richtlijn 'Scheiding en problemen van jeugdigen' beveelt aan om bij de aanmelding van een jeugdige bij de hulpverlening *altijd* met *beide* ouders de gezinssituatie in kaart te brengen en daarbij aandacht te besteden aan conflicten tussen de ouders, scheiding en de fase ervan (voor scheiding/relatie-problemen, in scheiding en na de scheiding), het gezag over de jeugdige, de woonsituatie en eventuele nieuwe gezinsleden. Daarbij dient oog te zijn voor risicofactoren, zoals geweld, de ernst en duur van ruzies, de band met beide ouders en eventuele stiefouders, materiële achteruitgang. De richtlijn maakt duidelijk dat er nog geen specifieke (diagnostische) instrumenten bestaan die de gevolgen van een scheiding in kaart brengen. Wel zijn er verschillende algemene screeningsinstrumenten die zich richten op de jeugdige, de nieuwe gezinssituatie en de veiligheid, die gebruikt kunnen worden om inzicht te krijgen in de gevolgen voor jeugdigen (Anthonijsz, Spruijt & Zwikker, 2015, pp. 49)(voor een overzicht: zie box 2).

In de vragenlijst vullen de meeste organisaties (N=28) in dat zij de aanwezigheid van scheidingsproblematiek nagaan in een gesprek. Drie organisaties zeggen te screenen aan de hand van een instrument (vragenlijst): dat zijn een organisatie voor specialistische jeugd- en opvoedhulp, een zelfstandige praktijk en een locatie van het CJG waar de invuller toelicht: 'in elk gesprek worden vragenlijsten ingevuld, daarin worden vragen naar het gezin en gebeurtenissen gesteld. Scheiding komt zo aan de orde'. Elf organisaties zeggen niet specifiek op (de ernst van) scheidingsproblemen te screenen. Eén organisatie vult in een andere manier te hebben om de ernst van scheidingsproblemen in te schatten: een 'eigen methodiek' (JBRA). Er is geen duidelijk patroon te herkennen in het type organisaties dat zegt wel en niet te screenen. Ook voor wat betreft de regio's is er geen patroon te onderscheiden.

Box 2. In de Richtlijn genoemde screeningsinstrumenten.

Algemene screeningsinstrumenten

- Child behaviour Check List (CBCL)
- Youth Self Report (YSR)
- Teacher's Report Form (TRF)
- Strengths and Difficulties Questionnaire (SDQ)
- Classificatiesysteem voor de Aard van Problematiek van Jeugd(CAP-J)

Screeningsinstrumenten om de gezinssituatie in kaart te brengen

- Familie relatie test (FRT)
- Gezinssysteemtest (GEST)
- Nijmeegse Ouderlijke Stress Index (NOSI)
- Nijmeegse Vragenlijst voor Opvoedingssituaties (NVOS)
- Vragenlijst voor Gezinsproblemen (VGP)
- Schaal voor ouderlijk gedrag (SOG)

Screeningsinstrumenten voor risicotaxatie onveiligheid in gezinssituaties

- Escalatieladder (Glasl)
- Licht Instrument Risicotaxatie Kindveiligheid (LIRIK)
- Actuarieel Risicotaxatie Instrument voor Jeugdbescherming (ARIJ)
- Triage-instrument Veilig Thuis

¹⁶ In de analyse zijn de in tabel 2 genoemde variabelen meegenomen plus de variabel 'type organisatie' als toegevoegde variabelen t.b.v. de interpretatie van de uitkomsten. HOMALS convergeerde naar een oplossing met een fit van 0,477 (1^e dimensie 0,338; 2^e dimensie 0,140). De fit is niet hoog. De oplossing moet daarmee niet te absoluut genomen worden, maar helpt het aanbod in de drie jeugdhulpregio's, zoals ingevuld door de 43 organisaties te overzien.

3.3 Interventies

De richtlijn besteedt veel aandacht aan de noodzaak om bij aanmelding van een jeugdige bij de hulpverlening niet alleen kinderen te begeleiden, maar ook de ouders. Aanbevolen wordt ouders te stimuleren deel te nemen aan coaching of één van de relatie ondersteunende of gezinsgerichte interventies en hun kind te stimuleren deel te nemen aan één van de kindgerichte interventies (hoofdstuk 4 van de richtlijn).

In de vragenlijst is een overzicht van de in de richtlijn genoemde interventies opgenomen en is de invullers gevraagd aan te kruisen of de desbetreffende interventie in hun organisatie beschikbaar is en zo ja: of de interventie in 2015 is toegepast, bij hoeveel cliënten ongeveer, in welke fase van scheiding (voor scheiding/relatieproblemen, in scheiding, na scheiding) en bij welke mate van ernst van de situatie (lichte problemen/preventie, complexe/ernstige problemen, escalatie/onveiligheid).

Veel van de interventies zijn in één of enkele organisaties beschikbaar (tabel 2). Over een veel kleiner aantal geven de invullers informatie over de daadwerkelijke toepassing van de interventie. Op basis van de vragenlijst wordt niet duidelijk wat de reden hiervoor is. In de interviews die afgenomen zijn en in hoofdstuk 5 aan bod komen is hierop nader ingegaan.

De relatie ondersteunende interventies zijn in minder organisaties beschikbaar dan de gezinsgerichte interventies die ook weer in minder organisaties beschikbaar zijn dan de kindgerichte interventies. Wat wel breder beschikbaar is, zijn individuele ondersteunende gesprekken met kinderen over scheiding (11 organisaties) en individuele begeleiding van ouders (gezamenlijk of apart, resp. in 7 en 9 organisaties). Hier worden ook (veel) grotere aantallen deelnemers genoemd, variërend van twee personen tot meer dan 100 in 2015.

Tabel 3.. *Overzicht van in de richtlijn aanbevolen interventies bij scheiding, het aantal organisaties waar de interventie beschikbaar is, is uitgevoerd in 2015 en met wat voor deelnemers.¹⁷*

Interventies	Beschikbaar	Uitgevoerd in 2015	Deelnemers
Relatie ondersteunende interventies			
Family Factory: De tijd van je leven	Nee		
Agapé Family Life	Nee		
Famia Felis (voor Antiliaanse gezinnen)	Nee		
Triple-P module partnersteun	Ja, 2 organisaties	Geen info	Geen info
Triple-P module partnersteun - voor LVB	Ja, 1 organisatie	Geen info	Geen info
Emotionally Focused Therapy (EFT) – relatie therapie	Ja, 2 organisaties	1 organisatie	11-15 deelnemers, alle scheidingsfasen en met complexe, ernstige problemen.
Emotionally Focused Therapy (EFT) – ‘hou me vast’ programma.	Ja, 1 organisatie	1 organisatie	Geen info
Kindgerichte interventies			
Kinderen in Echtscheiding Situatie (KIES) < 8 jaar - Kies voor het jongere kind	Ja, 3 organisaties	1 organisatie	Geen info aantal deelnemers, voor kinderen ná scheiding, zowel met lichte als complexe/ernstige problemen.
Kinderen in Echtscheiding Situatie (KIES) 8- 12 jaar - Kies coach	Ja, 3 organisaties	2 organisaties	Deelnemers: In 1 organisatie 2-5 deelnemers, ander geen info.

¹⁷ Een overzicht van het aanbod per organisatie is opgenomen in bijlage 2.

			Zowel kinderen tijdens als ná scheiding en zowel lichte als complexe/ernstige problemen
Kinderen in Echtscheiding Situatie (KIES) > 12 jaar - Kies coach	Ja, 2 organisaties	1 organisatie	2-5 deelnemers, ná de scheiding, geen info ernst problemen.
!JES het brugproject (Jij En Scheiding)	Ja, 2 organisaties	Geen info	Geen info
Dappere Dino's	Ja, 1 organisatie	Geen info	Geen info
Zandkastelen!	Ja, 2 organisaties	1 organisatie	6-10 deelnemers, alle scheidingsfasen. Geen info ernst problemen.
Jonge Helden, kameleon programma	Nee		
OKEE-begeleidingstraject	Nee		
Kinderen scheiden ook!	Nee		
Ondersteunende gesprekken met kinderen (individueel)	Ja, 15 organisaties	11 organisaties	Uiteenlopend aantal keren toegepast bij elk van de organisaties (range 2 tot meer dan 100 deelnemers) uit alle scheidingsfasen en zowel lichte, ernstige/complexe problemen als escalatie/onveiligheid.
EMDR	Ja, 9 organisaties	6 organisaties	Idem bovenstaand
Kindbehartiger / Bijzonder curator	Ja, 2 organisaties	1 organisatie	Enkele cliënten, tijdens de scheidingsprocedure. Geen info ernst problematiek.
Gezinsgerichte interventies			
Ouderschap Blijft (geïndiceerd)	Ja, 3 organisaties	1 organisatie	Bij tussen de 50 en 100 cliënten in de gehele organisatie (ook buiten de regio), tijdens en ná scheiding, met complexe/ernstige problemen of bij escalatie/onveiligheid
Ouderschap Blijft (CJG module)	Ja, 1 organisatie	1 organisatie	Geen info
Triple-P family transitions	Ja, 2 organisaties	2 organisaties	2-5 cliënten en 21-25 cliënten, tijdens en ná scheiding met complexe/ernstige problemen.
Triple-P family transitions - LVB	Nee		
Stiefplan-Coach	Ja, 1 organisatie	Geen info	Geen info
Cursus voor samengestelde gezinnen	Ja, 2 organisaties	nee	Geen info
Eigen Kracht- Conferentie	Ja, 3 organisaties	1 organisatie: nee	Geen info
Kind en Echtscheiding Samen de Zorg	Nee		

Kinderen uit de knel	Ja, 3 organisaties	3 organisaties	2-5 en 11-15 deelnemers, ná scheiding en tijdens en ná scheiding en met complexe/ernstige problemen.
Omgangsbemiddeling / Mediation	Ja, 5 organisaties	3 organisaties	2-5 en 6-10 deelnemers, tijdens en ná scheiding en bij alle mate van ernst van de problemen.
Begeleide Omgangs Regeling (BOR)	Nee		
Omgangshuis	Nee		
Complexe scheidingen / OTS	Ja, 5 organisaties	1 organisatie	Bij ernstige/complexe problemen en escalatie/onveiligheid
Complexe scheidingen / Uithuisplaatsing	Ja, 3 organisaties	Geen info	Geen info
Ouderschap na Scheiding (ONS)	Ja, 1 organisatie	Geen info	Geen info
Individuele begeleiding voor ouders (voor beide ouders samen)	Ja, 7 organisaties	3 organisaties	2-5 cliënten en alle fasen scheiding, lichte en ernstige/complexe problemen
Individuele begeleiding voor ouders (apart per ouder)	Ja, 9 organisaties	6 organisaties	Uiteenlopend aantal keren toegepast bij elk van de organisaties (range 2 tot meer dan 100 deelnemers) uit alle scheidingsfasen en zowel lichte, ernstige/complexe problemen als escalatie/onveiligheid.

Verschillende organisaties noemen in de vragenlijst ook andere aanpakken of interventies. Door verschillende organisaties wordt 'Signs of Safety' genoemd. Dit is een oplossingsgerichte manier om in gezinnen waar het risico op kindermishandeling aanwezig is, die risico's te bespreken en een veiligheidsplan op te stellen. In meerdere organisaties wordt aangegeven dat ze niet het volledige 'Signs of Safety' programma aanbieden, maar wel de module 'De drie huizen' toepassen. De module 'De Drie Huizen' is een manier om de situatie met kinderen te bespreken, waarbij zij in een huis van zorgen, een huis van goede dingen en een huis van dromen tekenen en schrijven. Eén organisatie vult aan dat er ook met 'een taal erbij' gewerkt wordt. Dit is een contextuele benadering waarbij met duplo en Playmobil poppetjes wordt gewerkt om de ervaringen van kinderen rond een scheiding in beeld te krijgen.

Daarnaast wordt individuele psychotherapie genoemd, systeemtherapie, behandeling van depressie en angst en één van de zelfstandige praktijken zegt een eigen werkboek te hebben ontwikkeld voor ouders en kinderen om gedachten, gevoelens en knelpunten rond scheiding bespreekbaar te maken. Eén organisatie noteert dat er ook via mail en telefoon een hoop contact is met ouders en kinderen. Eén respondent noemt specifieke hulp rond al lang verbroken omgang tussen kind en ouder: *'Mijn praktijk is voor kinderen/jeugdigen met complexe problematiek waarin scheiding vaak een grote rol speelt. Scheiding wordt dan onderdeel van diagnose en behandeling. Bijv. kind heeft geen contact met één van de ouders en die eist na jaren van afwezigheid de omgang op. Onderzoek bij juridische kwesties op verzoek van rechtbank of een van de ouders is deel van mijn aanbod'* (zelfstandige praktijk). Een organisatie voor maatschappelijke dienstverlening vult in dat er *'tot vorig jaar een medewerker in dienst was die bemiddelingsgesprekken voerde met ouders om te komen tot een ouderschapsplan. Deze medewerker had hier een volle agenda mee. Deze expertise hebben wij nu niet meer in huis'* (organisatie maatschappelijke dienstverlening).

De relatie-ondersteunende interventies worden aangeboden door vier organisaties: een organisatie voor specialistische jeugd- en opvoedhulp, een organisatie voor jeugd-GGZ en twee zelfstandige praktijken. Deze aanbieders zijn werkzaam in alle drie de regio's. Zeventien organisaties bieden kindgerichte interventies aan. Het gaat om één organisatie voor preventieve jeugd- en opvoedhulp, vier organisaties voor specialistische jeugd- en opvoedhulp, twee organisaties voor jeugdbescherming, drie in de jeugd-GGZ, één organisatie voor maatschappelijke dienstverlening en zeven zelfstandige praktijken. In elk van de regio's zijn aanbieders van kindgerichte interventies aanwezig.

In totaal elf organisaties hebben één of meer gezinsgerichte interventies in hun aanbod beschikbaar. Het betreft twee organisaties voor preventieve jeugd- en opvoedhulp, twee organisaties voor specialistische jeugd- en opvoedhulp, één van de jeugdbeschermingsorganisaties, één jeugd-GGZ organisatie, één organisatie voor maatschappelijke dienstverlening en vier zelfstandige praktijken. Daarmee is in elk van de regio's een aanbieder van dit type interventies aanwezig.¹⁸

3.4 Competentievergroting van professionals

Op de vraag of er bij organisaties behoefte is aan uitbreiding van de kennis en vaardigheden van professionals op het terrein van scheiding beantwoordt iets minder dan de helft bevestigend. In totaal 21 invullers (49%) hebben behoefte aan uitbreiding van kennis, 18 invullers zeggen dat in hun organisatie behoefte is aan vergroting van de vaardigheden (42%) en 14 organisaties antwoorden bevestigend op de vraag of er ondersteuning gewenst is bij de uitvoering op de werkvloer (33%). Binnen 70% van de organisaties is er sprake van bijscholing van professionals op het thema scheiding. De training voor professionals die binnen het project 'Versterking vroegsignalering, preventie en ketensamenwerking bij scheidingsproblematiek' in Haarlemmermeer, Zuid-Kennemerland en IJmond is gestart wordt hierbij o.a. genoemd. Bij driekwart van de organisaties vindt intervisie plaats rond het thema scheiding en in een kwart van de organisaties komt het aan bod in (individuele) supervisie. Eén organisatie noemt de multidisciplinaire behandelplanbesprekingen waar kennisuitwisseling plaats vindt over scheiding.

Vergroting van kennis en vaardigheden wordt vaker als wenselijk gezien bij de organisatie(s) voor maatschappelijke dienstverlening, jeugd-LVB, jeugdbescherming, kinderopvang, onderwijs en preventieve jeugd- en opvoedhulp dan bij de specialistische jeugd- en opvoedhulp, de zelfstandige praktijken en de advocatuur. Jeugd-GGZ en jeugd-LVB hebben meer dan de andere typen organisaties ingevuld behoefte te hebben aan hulp bij de uitvoering op de werkvloer.

Waar gaat het om bij de behoefte aan kennis? Het meest ingevuld zijn theoretische kennis, kennis van scheiding en culturele diversiteit, interventies, signaleren en juridische kennis. Het ouderschapsplan en financiële kennis zijn veel minder ingevuld (tabel 3).

Tabel 4. *Onderwerpen kennisbehoefte en aantal organisatie met die kennisbehoefte*

Type kennis	Aantal organisaties	%
Theoretische kennis	17	45
Scheiding en diversiteit	16	42
Signalering	14	36
Interventies	13	34
Juridische kennis	11	29
Ouderschapsplan	6	16
Financieel	2	5

Uit de toelichting blijkt dat het zowel om basiskennis als meer specialistische kennis gaat. Genoemd wordt bijvoorbeeld: 'We hebben behoefte aan basiskennis over wat de effecten zijn op kinderen bij ouders die gaan scheiden. Een algemene grondhouding die we met elkaar afspreken hoe om te gaan met ouders die ons bellen voor hulp'. Maar ook: 'trauma, verlies, rouw' en 'Er is bij ons vaak sprake van complexe scheidingsproblematiek. Hoe krijg je dan beide ouders aan tafel en hoe voer je dan het gesprek'. Een samenwerkingsverband (basisonderwijs) vult in 'De meeste leerkrachten willen weten

¹⁸ In bijlage 2 is een overzicht opgenomen met de namen van de organisaties en de beschikbare interventies.

hoe we kunnen handelen in het belang van het kind en zijn of haar ouders. Regelmatig zien we ander gedrag of teruglopende leerresultaten. De fase voor scheiding is lastig'.

3.5 Samenvatting en bespreking

In grote lijnen bieden de 43 organisaties die de vragenlijst hebben ingevuld twee soorten informatie en advies, namelijk 1) bij financiële en juridische vragen (kleine groep van invullers: advocaten, organisaties jeugdbescherming en voor maatschappelijke dienstverlening) en 2) bij vragen rond opvoeden, verwerken van verlies en emoties en de reacties bij de komst van nieuwe partners (grotere groep van invullers: gespecialiseerde zorg, maar ook door de jeugdgezondheidszorg/CJG's en een deel van de zelfstandige praktijken). De financiële en juridische hulp is bij een beperkt aantal organisaties beschikbaar, hetgeen de vraag oproept of deze niet breder beschikbaar zou moeten zijn. De organisaties screenen de ernst van de scheidingsproblemen voornamelijk door het voeren van een gesprek. Slechts enkele organisaties zeggen daarbij de instrumenten te gebruiken die in de richtlijn 'Scheiding en problemen van jeugdigen' als hulpmiddel genoemd worden. Door het gebruik van screeningslijsten te bevorderen kunnen problemen van jeugdigen bij scheidingen beter in kaart gebracht worden. Dit kan bijvoorbeeld door deze screeningslijsten als onderdeel op te nemen in de gezamenlijke aanpak rondom scheidingen in de regio.

Een deel van de organisaties biedt interventies aan die in de richtlijn genoemd worden. Het gaat om de hulpverlenende organisaties inclusief de zelfstandige praktijken. Gezamenlijk hebben zij 70% van de in de richtlijn genoemde interventies beschikbaar. Daarvan wordt vooral individuele begeleiding van kinderen en ouders (individueel en samen) uitgevoerd. In 2015 is dit bij een grote groep cliënten toegepast. De overige, meer specifieke, interventies worden slechts incidenteel uitgevoerd. Wat de reden hiervoor is, is in de interviews aan de orde gesteld en komt aan bod in het volgende hoofdstuk. Er is bij ongeveer de helft van de organisaties behoefte aan vergroten van kennis en vaardigheden. Het valt op dat het hier voornamelijk gaat om theoretische kennis, kennis over scheiding en diversiteit, signalering en interventies. Allemaal zaken die in de richtlijn 'Scheiding en problemen van jeugdigen' aan de orde komen. De vraag om kennis lijkt daarmee makkelijk op te lossen door meer bekendheid te geven aan deze nog maar recent (2015) beschikbaar gekomen richtlijn. Tevens blijkt dat de behoefte aan het vergroten van kennis en vaardigheden het minst aanwezig is bij organisaties voor specialistische jeugd- en opvoedhulp en de zelfstandige praktijken. Het is daarom verstandig de training die inmiddels binnen het project 'versterking vroegsignalering, preventie en ketensamenwerking bij scheidingsproblematiek' wordt uitgevoerd voornamelijk op de doelgroep te richten die hier specifiek behoefte aan heeft.

Veel organisaties hebben ingevuld dat intervisie en/of supervisie plaatsvindt rond het thema scheidingen. Dit biedt aanknopingspunten voor de borging van kennis en vaardigheden die in de training die aanboden wordt, wordt opgedaan. Onderzoek naar de implementatie van vernieuwingen laat zien dat er meer nodig is dan trainen alleen. Professionals kunnen in de dagelijkse praktijk alleen duurzaam hun handelen veranderen en nieuwe vaardigheden toepassen als er sprake is van ondersteuning op de werkvloer. Op de toepassing van de nieuwe vaardigheden gerichte intervisie of supervisie en het kunnen raadplegen van experts zijn goede voorbeelden van manieren om de vernieuwing te borgen.¹⁹

---

¹⁹ Zie: Goense, Pronk, Boendermaker, Bakker, Ruitenbergh & Bertling (2015). *Leren op de werkvloer. Organisatie en inhoud van leren op de werkvloer*. Delft: Eburon.

4 RESULTATEN INTERVIEWS MET PROFESSIONALS

In dit hoofdstuk komen de uitkomsten van de interviews met professionals aan de orde. De uitkomsten worden gebruikt ter beantwoording van het specifiek voor professionals betreffende onderdeel van deelvraag 2 en ter beantwoording van deelvraag 3.

Zoals beschreven in hoofdstuk 2 zijn er 20 interviews met professionals afgenomen. Ten behoeve van de leesbaarheid van het rapport wordt alleen onderscheid gemaakt tussen professionals uit het preventieve veld en de specialistische zorg als uit de interviews ook daadwerkelijk een verschil blijkt tussen professionals uit deze verschillende velden.

4.1 Vindbaarheid en aanmelding hulpverlening

De meest laagdrempelige vorm van informatie en hulp rondom scheiding is beschikbaar via de maatschappelijk werk organisaties en de CJG's. Zij bieden inloopspreekuren, waar ouders al hun vragen rondom scheiden kunnen stellen. Zo kent de organisatie MeerWaarde op maandagmiddagen een echtscheidingsspreekuur en biedt de organisatie Socius op donderdagmiddagen een informatiepunt scheiden. Indien ouders meer vragen hebben rondom opvoeding en scheiding kunnen zij zich aanmelden voor gesprekken bij het CJG. Dit kan via diverse routes: telefonisch, per mail, contactformulier op de website, GGD, JGZ, schoolarts, jeugdarts, huisarts, schoolmaatschappelijk werk of op verzoek van school. Vanuit de CJG's kan indien noodzakelijk doorverwezen worden naar meer specialistische vormen van hulpverlening rondom scheiding of naar een specifieke interventie. Aanmelding bij de specialistische jeugd- en opvoedhulp kan tevens op verwijzing van de huisarts, vanuit de jeugdbescherming of vanuit Veilig Thuis²⁰. Aanmelding bij zelfstandige praktijken loopt voornamelijk via de huisarts en in sommige gevallen via het CJG.

Aanmelding voor de preventieve kindgerichte groepsinterventies KIES, IJES en Zandkastelen kan zowel op verwijzing als direct door jongeren en ouders zelf. Aanmelding voor de meer specialistische gezinsgerichte (groeps)interventies gaat altijd via een verwijzer.

4.2 Toevoegingen huidig hulpaanbod

Zowel door organisaties werkzaam in de preventieve jeugdhulp als door organisaties werkzaam in de specialistische jeugdhulp, wordt aangegeven dat er behoefte is aan meer en betere hulpverlening in het preventieve veld. Er worden zowel praktische toevoegingen op het huidige hulpaanbod aan cliënten als inhoudelijke toevoegingen ter verbetering van de uitvoering van de hulpverlening genoemd. We geven hier eerst de toevoegingen genoemd door de preventieve jeugdhulp weer, en vervolgens de toevoegingen genoemd door de specialistische jeugdhulp.

Toevoegingen van professionals op hulpaanbod aan cliënten

De geïnterviewde professionals zeggen behoefte te hebben aan een overzicht voor ouders met informatie rondom de scheiding in de vorm van een factsheet, overzichtsmap²¹ of website. Het gaat hierbij zowel om praktische informatie, zoals een overzicht van hulpverleningsvormen in de regio, als om informatie over de invloed van scheiding op kinderen en hoe ouders hiermee kunnen omgaan. Voor scholen in het primair onderwijs wordt een scheidingsprotocol wenselijk gevonden, waarin duidelijk de 'spelregels' staan beschreven over onder andere de tien-minuten gesprekken en het kinderen ophalen van het schoolplein.

Als toevoeging rondom relatie-ondersteuning wordt aangegeven dat er behoefte is aan meer relatietherapeuten die kunnen helpen om scheidingen te voorkomen. Als toevoeging gedurende de scheidingsperiode wordt aangegeven dat er behoefte is aan een specifieke module voor ouders in scheidingsituaties in de generalistische basis GGZ. Momenteel worden enkel parallel-oudergroepen bij groepsinterventies voor kinderen aangeboden en vergoed. Specifiek voor de gemeente Haarlemmermeer wordt aangegeven dat er behoefte is aan een aanbod van groepsgerichte

---

²⁰ In de jeugdhulpregio Haarlemmermeer wordt dit eveneens gedaan door schoolcoaches, JGZ artsen en verpleegkundigen, leerplichtambtenaren en MeerTeam professionals. Zij vallen in deze regio ook onder de gemandateerde professionals.

²¹ Socius beschikt al over een overzichtsmap met informatie en praktische tips voor ouders rondom scheiding.

scheidingsinterventies, o.a. KIES, !JES en Kinderen uit de Knel in Nieuw-Vennep. Vanuit het maatschappelijk werk wordt ervaren dat er nog iets ontbreekt voor de doelgroep die qua ernst van de scheidingsproblematiek tussen lichte en zware problematiek in valt. Het komt regelmatig voor dat de problematiek te ernstig is voor maatschappelijk werk, dat het CJG aangeeft dat zij niet de juiste partij zijn om dit op te pakken en dat de gespecialiseerde jeugdhulp of Veilig Thuis aangeeft dat de problematiek te licht is voor hen. Bij de zware scheidingsproblematiek bemerkt het maatschappelijk werk dat de hoeveelheid vechtscheidingen groter is dan het aanbod aan zware hulpverlening. Dit wordt met name gezien bij de interventie 'Kinderen uit de Knel'. Het uitvoeren van deze interventie blijkt in de praktijk meer tijd en inspanning te kosten dan waarvoor budget beschikbaar is, door de bijzonder zware doelgroep. Als toevoeging na scheiding worden groepsinterventies voor samengestelde gezinnen genoemd.

Meer praktisch wordt aangegeven dat er behoefte is aan kortdurende opvang voor scheidende ouders, bijvoorbeeld in de vorm van kortlopende sociale huurprojecten voor één à twee jaar. Volgens de professionals kan een woning uitkomst bieden voor gezinnen in scheiding waar spanningen hoog oplopen, omdat ruziënde ouders noodgedwongen bij elkaar blijven wonen. Verder wordt genoemd dat vrijwilligers een uitkomst kunnen bieden, zoals in de vorm van Begeleide Omgangsregeling (BOR) van Humanitas. Bij het schrijven van dit rapport is hierin inmiddels voorzien in de drie jeugdhulpregio's, waar een pilot met BOR Humanitas is gestart. In de specialistische jeugd- en opvoedhulp is behoefte een plek/locatie waar ouders en kind elkaar onder toezicht kunnen zien. Dit is wenselijk voor de gevallen waarin *niet* toegewerkt wordt / kan worden naar zelfstandige contactmomenten tussen ouder en kind. Op dit punt ontbreken middelen en dus aanbod. Verder is de wens geuit om samenwerking te zoeken met het Tolk- en Vertaalcentrum Nederland (TVcN) bij scheidingsproblematiek in gezinnen waar geen Nederlands of Engels wordt gesproken. Dit betreft een kleine doelgroep, maar vanuit de specialistische jeugd- en opvoedhulp wordt opgemerkt dat deze groep momenteel buiten de jeugdhulpverlening blijft, omdat de inzet van een tolk niet vergoed wordt.

Toevoegingen ter verbetering van de uitvoering van de hulpverlening.

Bij alle preventieve groepsinterventies, die gegeven worden ter voorkoming van problematiek bij kinderen als gevolg van een scheiding, wordt aangegeven dat het lastig is om een groep vol te krijgen. Dit geldt zowel voor de kindgerichte interventies KIES, !JES en Zandkastelen als voor de oudergerichte interventies Triple-P family transitions en cursus voor samengestelde gezinnen. Bij groepen met kinderen is het voornamelijk lastig om voldoende kinderen van dezelfde leeftijd bij elkaar te krijgen. De meeste groepsinterventies worden maar eenmaal of tweemaal per jaar gegeven binnen een organisatie. Door de lange wachttijden komt het regelmatig voor dat een gezin al een andere vorm van hulpverlening heeft gevonden bij de start van de groepsinterventie, waardoor een groep alsnog niet kan starten wegens te weinig deelnemers. Daarnaast wordt aangegeven dat het veel discipline van zowel ouders als kinderen vergt om naar alle bijeenkomsten van een groepsinterventie te komen. Het kan zijn dat een kind de interventie niet meer leuk vindt of dat ouders het belang van de interventie niet meer inzien. Ook kan een interventie als te confronterend ervaren worden door het kind of de ouder. Daarnaast worden praktische belemmeringen door de ouders genoemd, zoals reistijd, reiskosten en oppas regelen. Een organisatorische belemmering die genoemd wordt is dat er binnen een organisatie soms te weinig professionals gecertificeerd zijn om een specifieke interventie te geven. Op het moment dat er een collega uitvalt, kan dit niet altijd tijdig opgevangen worden. Bevorderende factoren die genoemd worden om voldoende aanmeldingen voor een interventie te krijgen zijn een goede pr, het creëren van veel naamsbekendheid en hechte samenwerking tussen organisaties.

Opvallend is de interventie voor complexe scheidingsproblematiek 'Kinderen uit de Knel' van het Lorentzhuis en Kinder- en Jeugdtraumacentrum (KJTC). In tegenstelling tot de meer preventieve groepsinterventies is er bij deze interventie sprake van lange wachtljsten en is er geen uitval van gezinnen gedurende de interventie. Mogelijke positieve factoren hiervoor zijn de strenge voorwaarden die voorafgaand aan de deelname aan ouders gesteld worden, de specifieke werkwijze en het feit dat met zeer ervaren therapeuten gewerkt wordt.

Professionals geven verder aan behoefte te hebben aan diverse vormen van ondersteuning bij de uitvoering van hulpverlening voor gezinnen met scheidingsproblematiek. De training die – inmiddels - als deelproject 2 wordt uitgevoerd binnen het project 'Versterking vroegsignalering, preventie en ketensamenwerking bij scheidingsproblematiek' wordt meermalen genoemd als wenselijk. Ten tijde

van de afname van de interviews zou de training op korte termijn starten en professionals gaven aan de training als nuttig te zien en te verwachten hier veel kennis op te doen. In het voortgezet onderwijs is behoefte aan expertise rondom het thema scheidingen in de kernteams van de scholen. Een training of visiebijeenkomst voor het kernteam hierover wordt wenselijk gevonden. Docenten kunnen dan terecht bij het kernteam voor deze kennis of kunnen kennis opdoen door themamiddagen. Thema's die genoemd worden voor een training of visiebijeenkomst zijn:

- Vroegsignalering
- Samen strategie bepalen
- Gespreksvaardigheden om zowel te kunnen de-escaleren als confronteren naar ouders
- Samenwerking tussen scholen en hulpverlening: "Wie pakt wat op en hoe doe je dit?"

Specifiek vanuit de preventieve jeugdhulp wordt aangegeven dat er behoefte is aan een hulplijn voor professionals, waar ze vragen kunnen stellen aan experts op het gebied van scheiding. Dit is voor hen met name relevant wanneer de scheidingsproblematiek onvoldoende ernstig is voor doorverwijzing, maar extra informatie om een gezin goed te kunnen helpen wel wenselijk is. Zij geven aan dat ze tevens behoefte hebben aan een training of methode voor het communiceren met ouders met scheidingsproblematiek. In de specialistische jeugd- en opvoedhulp is behoefte aan een specifiek instrument waarmee kindveiligheid objectief vastgesteld kan worden. Dit kan professionals helpen een objectiever beeld te vormen tijdens gesprekken met ouders in vechtscheidingsituaties, waar beschuldigingen van ouders tegenover elkaar over misbruik en mishandeling regelmatig geuit worden.

4.3 Samenwerking

In de interviews met professionals is nagegaan hoe de huidige samenwerking tussen verschillende organisaties verloopt en wat behoeftes zijn op dit gebied. Samenwerking vindt voornamelijk plaats op het moment dat er wordt doorverwezen^{21F22} naar een andere organisatie voor een andere vorm van hulpverlening.

4.3.1 Huidige samenwerking rond doorverwijzen

De huidige samenwerking bij het doorverwijzen verloopt goed en organisaties werkzaam in zowel het preventieve veld als in de meer specialistische jeugdhulp geven aan dat ze tevreden zijn met de wijze waarop de overdracht bij doorverwijzing verloopt. In alle gevallen is er sprake van een zogenoemde 'warme overdracht', wat inhoudt dat de professional samen met de ouders meegaat naar het intake gesprek bij de organisatie waarnaar wordt doorverwezen en dat er afstemming is tussen beide organisaties over het vervolgtraject. In de overdracht is er ook sprake van informatie overdracht over het gezin en de geboden hulpvorm(en). In het geval van drang- of dwangkader blijft de jeugdbescherming, bij doorverwijzing naar een andere organisatie, als regiehouder verantwoordelijk voor het hulpverleningsproces en wordt er door hen gemonitord.

Afhankelijk van de regio waarin een organisatie zich bevindt, wordt doorverwezen naar de specifieke samenwerkingspartners in die regio. In elke regio is het Centrum voor Jeugd en Gezin (CJG) een belangrijke partij, omdat zij een duidelijke doorverwijsfunctie hebben voor de meer gespecialiseerde vormen van jeugd- en opvoedhulp en verantwoordelijk zijn voor de (her)indicatiestelling van jeugdhulpverlening. Bij het CJG en de maatschappelijk werk organisaties worden voorafgaand aan doorverwijzing altijd een aantal gesprekken gevoerd met ouders om hen te motiveren voor de geadviseerde hulpverleningsvorm. In sommige gevallen verlopen deze gesprekken zo positief dat doorverwijzing niet meer nodig is.

Een goed voorbeeld van samenwerking tussen organisaties op het gebied van doorverwijzen wordt gezien bij de kindgerichte interventies KIES en !JES in Haarlemmermeer. KIES wordt uitgevoerd door Sprit en !JES door MeerWaarde. Beide organisaties werken nauw samen met elkaar op het gebied van scheidingen en zij verwijzen regelmatig naar elkaar door voor deze interventies. Bij de aanmelding wordt altijd gekeken of KIES of !JES het best passend is voor een specifiek kind en zijn gezinssituatie en afhankelijk hiervan wordt een kind geplaatst in de groep binnen de eigen organisatie of doorverwezen naar de ander.

---

²² Met doorverwijzen kan zowel opschalen naar zwaardere hulpverlening als afschalen naar lichtere hulpverlening bedoeld worden, afhankelijk van de situatie en context waarin doorverwezen wordt.

4.3.2 Behoeften in de samenwerking met betrekking tot doorverwijzen

Er wordt aangegeven dat er behoefte is aan een duidelijke en overzichtelijke hulpverleningsketen, van de meest preventieve tot de meest zware hulpverleningsvormen rondom scheiding. Indien dit inzichtelijk is gemaakt is het voor professionals van verschillende organisaties helder naar wie doorverwezen kan worden en kan dit ook naar ouders gecommuniceerd worden. Hierbij wordt het belang van duidelijke afspraken tussen de organisaties over de verdeling van het hulpverleningsaanbod rondom scheidingen benadrukt. Er is daarnaast behoefte aan duidelijkheid over welke contactpersonen binnen verschillende organisaties expertise hebben op het gebied van scheiding, zodat er direct gebeld kan worden naar de juiste persoon binnen een organisatie.

4.3.3 Toevoegingen huidige samenwerking

Er is behoefte aan een gezamenlijke aanpak rondom scheidingen, waarin meer vanuit een zorgcontinuüm gedacht wordt en waar zowel inhoudelijke kennis als kennis over de werkwijze rondom scheidingsproblematiek met elkaar gedeeld wordt. Bij deze gezamenlijke aanpak is het van belang om de richtlijn 'Scheiding en problemen van jeugdigen' te volgen en de zorg conform deze richtlijn in te richten. Bij de ontwikkeling van een gezamenlijke aanpak rondom scheidingen is het van belang rekening te houden met de al bestaande samenwerkingsstructuren in de regio's en hierbij aan te sluiten. Vrijwel alle professionals hebben op dit moment behoefte aan een sociale kaart met een overzicht van het gehele aanbod aan hulpverleningsvormen in de regio, inclusief duidelijke uitleg over welke hulpvorm passend is bij welke fase en ernst van een scheiding. Als praktische tool hierbij wordt een beslisboom genoemd, waarin dit schematisch wordt weergegeven. Specifiek voor interventies wordt genoemd dat het fijn is om te weten bij welke organisatie en hoe vaak per jaar een interventie start.

Daarnaast wordt aangegeven dat het van belang is dat er door alle organisaties in de regio één lijn wordt getrokken naar ouders met betrekking tot de start van de hulpverlening omtrent scheidingen. Specifiek genoemd wordt het feit dat ouders altijd gezamenlijk bij het intakegesprek aanwezig dienen te zijn en alle organisaties dit dienen uit te dragen. Daarbij is behoefte aan een duidelijke rolverdeling en één casusregisseur bij ingewikkelde cases waarin meerdere hulpverleningsorganisaties betrokken zijn.

Er wordt zowel vanuit het onderwijs als vanuit de preventieve en specialistische jeugdhulp aangegeven dat het prettig is als er korte lijnen zijn tussen onderwijs en jeugdhulpverlening. Vanuit het onderwijs wordt aangegeven dat het fijn is als professionals zoveel mogelijk aansluiten op de plek waar het vraagstuk zich voordoet. Indien dat in de klas is, is de wens dat professionals meer ambulante te werk gaan en ter plekke in de klas gaan observeren.

Door de specialistische jeugd- en opvoedhulp wordt aangegeven dat het prettig is als de gemeente in uitzonderingssituaties meedenkt en samen met hen vraaggericht kan werken. Een dergelijk voorbeeld zijn gezinnen die in de randgebieden van een andere gemeente wonen en vanuit een schaamtegevoel niet willen deelnemen aan een groepsgerichte scheidingsinterventie in de eigen gemeente, maar die wel bereid zijn naar de naastgelegen gemeente te reizen.

4.4 Samenvatting en bespreking

Professionals vinden verschillende *aanvullingen* op het huidige aanbod rond scheidingen noodzakelijk, het gaat om:

1. Factsheet, overzichtsmap of website voor ouders met overzichtelijk geordende informatie over scheiding,
2. Protocol voor afspraken met ouders voor scholen in het primair onderwijs,
3. Kortdurende opvang – sociale huurprojecten – voor scheidende ouders,
4. Inzet van vrijwilligers, bijvoorbeeld door BOR Humanitas,
5. Module voor ouders in generalistische basis-GGZ (buiten ouder-bijeenkomsten als onderdeel van groepsinterventie voor kinderen),
6. Omgangsbegeleiding en locatie hiervoor, voor gezinnen waar vanwege ernstige problematiek ouders, niet wordt toegewerkt naar zelfstandige contactmomenten tussen ouder en kind,
7. Samenwerking met Tolk- en Vertaalcentrum Nederland, voor gezinnen in scheiding waar geen Nederlands of Engels gesproken wordt,

8. Meer relatietherapeuten en relatie-ondersteunende interventies,
9. Aanbod van kindgerichte en gezinsgerichte interventies in Nieuw-Vennep (KIES, IJES en Kinderen uit de Knel) en sowieso uitbreiding van Kinderen uit de Knel (*aanbod gedurende de scheidingsperiode*),
10. Hulpverlening voor gezinnen waarbij de ernst van de problematiek tussen licht en zwaar invalt. (gedurende de scheidingsperiode),
11. Groepsinterventies voor samengestelde gezinnen.

Daarnaast zijn *verbeteringen* van het huidige aanbod wenselijk:

- Bevorderen aanmelding en deelname groepsinterventies door o.a. goede pr, creëren naamsbekendheid, hechte samenwerking tussen organisaties en (indien nodig) oplossen praktische hobbels voor ouders (reiskosten, reistijd, oppas),
- Training professionals (zie deelproject 2 project 'versterking vroegsignalering, preventie en ketensamenwerking bij scheidingsproblematiek'),
- Borging van de opgedane kennis en vaardigheden in de training van professionals (deelproject 2),
- Visiebijeenkomst of training voor kernteams voortgezet onderwijs,
- Hulplijn voor consultatie voor professionals werkzaam in de preventieve jeugd- en opvoedhulp (en onderwijs),
- Specifiek meetinstrument om kindveiligheid in scheidingsituaties vast te stellen.

De *samenwerking* bij het doorverwijzen verloopt volgens de professionals goed. In alle gevallen is sprake van een warme overdracht en de professionals zijn hier tevreden over. De behoeften die professionals uitten ten aanzien van doorverwijzen en samenwerking zijn vooral van praktische aard. Er is behoefte aan:

- een sociale kaart met een overzicht van het gehele aanbod aan hulpverleningsvormen in de regio in combinatie met een beslisboom zodat er naar de juiste organisatie kan worden doorverwezen (d.i. deelproject 6 van het project 'Versterking vroegsignalering, preventie ketensamenwerking bij scheidingsproblematiek'),
- een overzicht per organisatie van contactpersonen, inclusief contactgegevens, met expertise op het gebied van scheidingen,
- korte lijnen tussen organisaties,
- duidelijke afspraken tussen organisaties over de inrichting en spreiding van het hulpverleningsaanbod rondom scheidingen,
- het uitdragen van een gemeenschappelijke visie (die o.a. inhoudt dat altijd met beide ouders samen gesproken wordt),
- duidelijkheid over rolverdeling en verantwoordelijkheden indien meerdere hulpverleningsorganisaties betrokken zijn bij een gezin met (complexe) scheidingsproblematiek.

5 INPUT VAN OUDERS EN JONGEREN

In dit hoofdstuk komen achtereenvolgens de input uit de interviews met ouders en uit de bijeenkomst met jongvolwassenen aan de orde en worden de behoeften van ouders, jongeren en jongvolwassenen bij scheiding besproken. De uitkomsten worden gebruikt ter beantwoording van het specifiek voor ouders, jongeren en jongvolwassenen betreffende onderdeel van deelvraag 2.

5.1 Behoeften van ouders

In dit deelhoofdstuk komen de uitkomsten van de interviews met ouders aan de orde. De acht geïnterviewde ouders hebben gebruik gemaakt van hulp voor aanvang van de daadwerkelijke scheiding ter ondersteuning van hun relatie (relatie therapie), hulp bij juridische en financiële zaken gedurende het scheidingsproces (mediator, advocaat, financieel adviesbureau) en hulp voor of bij vragen over de kinderen gedurende het scheidingsproces en na de scheiding (individuele hulpverlening). Per type hulpverlening komen verwachtingen, ervaringen en adviezen van ouders aan de orde. In de laatste paragraaf wordt een opsomming gegeven van een aantal adviezen die ouders hebben met betrekking tot hulpverlening.

Hulp bij relatie-ondersteuning

Enkele van de geïnterviewde ouders hebben voor de scheiding deelgenomen aan relatietherapie. Zij kwamen daar terecht na een gesprek met de huisarts en hebben ook zelf gezocht op internet. De ouders hoopten elkaar beter te leren begrijpen. “Als partners lijkt het momenteel alsof we twee verschillende talen spreken, kunt u als relatietherapeut onze tolk zijn?” (ouder). Verder hoopten ze tools te ontvangen ter ondersteuning van het behouden van hun relatie.

De ervaringen van ouders met relatietherapie waren zowel positief als negatief. Een aantal ouders heeft weinig aan de relatietherapie gehad. Anderen vonden dat het inzicht en duidelijkheid gaf over de verwachtingen die je van elkaar hebt als partners. Op deze manier konden deze ouders hun relatie in een ander perspectief zien.

De geïnterviewde ouders vinden het belangrijk dat relatietherapie zo toegankelijk en laagdrempelig mogelijk is. Het is goed als relatietherapie wordt aangeraden aan ouders die problemen in hun relatie ervaren. “Als je kinderen hebt geeft dat een bepaalde verantwoordelijkheid en voor hen is het belangrijk om te proberen nog iets van je relatie te maken als dat mogelijk is.” (ouder).

Hulp bij juridische en financiële zaken

De geïnterviewde ouders hebben gebruik gemaakt van de hulp van een mediator of een advocaat. Net als bij de ouders die hulp hebben gezocht van een relatietherapeut, was het bij de ouders die bij een mediator terecht kwamen, de huisarts die hen wees op deze mogelijkheid.

Mediator

Ouders verwachten van een mediator dat er zo goed mogelijk wordt gekeken naar de belangen van alle partijen, waarna er vervolgens wordt afgestemd met alle betrokken. “hoe ga je zo goed mogelijk uit elkaar?” (ouder).

De mediator regelt praktische zaken en begeleidt ouders bij het opstellen van het ouderschapsplan, het echtscheidingsconvenant, het berekenen van alimentatie en het behandelen van financiële zaken rondom de hypotheek. Daarnaast neemt de mediator de rol van gespreksleider op zich, om te zorgen dat ouders samen tot besluiten kunnen komen bij discussiepunten in de scheiding. Ook geeft de mediator uitleg over hoe kinderen kunnen reageren op een scheiding en hoe ouders daar het beste mee om kunnen gaan.

Ouders vertellen dat de hulp bij het opstellen en verduidelijken van het ouderschapsplan erg geholpen heeft. Het ouderschapsplan is een verplicht onderdeel voor getrouwde of samenwonende ouders met minderjarige kinderen die gaan scheiden. Het opstellen ervan helpt bij het scherp krijgen en vaststellen van praktische zaken rond de kinderen, school en opvoeding. Het is fijn dat je met het ouderschapsplan kan terugkijken naar de afspraken die er zijn gemaakt en dat je dat als uitgangspunt hebt. Het is erg belangrijk dat de gemaakte afspraak heel concreet geformuleerd worden, daar dient

een mediator veel aandacht aan te besteden.

Een mediator dient advies te kunnen geven over praktische zaken op financieel en juridisch terrein en te helpen bij het opstellen van het ouderschapsplan. Van een mediator wordt verwacht dat specifieke kennis, ervaring en gesprekstechnieken toegepast worden die nodig zijn in de omgang met ouders die in een scheidingsproces zitten. Eén van de geïnterviewde ouders benadrukt dat het heel belangrijk is dat een mediator onpartijdig is en naar beide ouders luistert. Een andere ouder stelt dat het gespreksverslag dat een mediator maakt, heel belangrijk is. De hoofdlijnen van het gesprek zijn erin opgenomen, dat kan thuis nog eens rustig nagelezen worden en tijdens de volgende afspraak kan er dan op teruggekomen worden. Een derde ouder wijst erop dat het van groot belang is om het echtscheidingsconvenant goed op te stellen, zodat men niet achteraf nogmaals naar de rechter moet om zaken in het convenant aan te laten passen.

Eén ouder vindt dat de kinderen bij het opstellen van het ouderschapsplan betrokken dienen te worden. Een mediator zou daarin een grotere rol moeten spelen dan nu (bij deze ouders) het geval is (geweest). Het is volgens deze ouder van belang met de kinderen (erbij) te praten, ook als zij in eerste instantie zeggen dat niet te willen. Een andere ouder zegt dat het goed zou zijn om (standaard) na een aantal jaar een vervolgspraak met een mediator te maken. Dan kan nagegaan worden hoe het op dat moment met de kinderen gaat, of het ouderschapsplan nog actueel is en of er aanpassingen nodig zijn.

Advocaat

Eén ouder vertelt een advocaat te hebben gehad die veel kennis had over loyaliteit van kinderen in scheidingsituaties. Dat was informatief en prettig.

Een ouder geeft aan dat het fijn is als een eigen advocaat²³ van een ouder belang hecht aan de ouderlijke rol van de betreffende ouder en tracht de ouder in deze ouderlijke rol te blijven zetten in plaats van ouders tegen elkaar op te zetten in de scheidingsprocedures. Het is daarnaast prettig als een advocaat op de hoogte is van de meest recente ontwikkelingen en projecten rondom hulpverlening voor kinderen met gescheiden ouders.²⁴

Hulp bij opvoedingsvragen

Eén van de ouders vertelt het op prijs te hebben gesteld om informatie te ontvangen over hoe je als alleenstaande ouder de rol van vader en moeder tegelijk goed op je kunt nemen, op welke manier je kinderen goed kunt opvoeden in deze dubbelrol. Het is prettig als een hulpverlener informatie geeft over wat je bijvoorbeeld als ouder kunt doen als er discussies zijn met de kinderen waar je even niet uitkomt en er geen partner is die je kan ondersteunen op dat moment. Daarnaast is het goed om begeleiding te krijgen bij de ondersteuning van je kinderen in hun proces rondom de scheiding, terwijl je als ouder zelf in je eigen verwerkingsproces van de scheiding zit.

Volgens de geïnterviewde ouder moet een hulpverlener kennis hebben van loyaliteitsconflicten bij kinderen, een open en vragende houding hebben, onbevooroordeeld zijn en goed kunnen samenvatten wat er gezegd is. Het is belangrijk dat een hulpverlener zich bewust is van de kwetsbare positie waarin een ouder zich bevindt tijdens een scheiding als het gaat om opvoeden. Transparant zijn, neutraal en duidelijk rapporteren, goed bereikbaar zijn en meerdere afspraken achter elkaar inplannen zodat er continuïteit in de hulp zit, zijn zaken die voor een hulpverlener van belang gevonden worden. Dit geldt ook en vooral in het geval van een ondertoezichtstelling, aldus één van de geïnterviewde ouders.

---

²³ Indien er bij een scheiding hulp van een advocaat wordt ingeschakeld kan dit een gezamenlijke advocaat van beide ouders zijn of een eigen advocaat van een van de ouders.

²⁴ Eén geïnterviewde ouder heeft te maken gehad van het Landelijk Bureau Inning Onderhoudsbijdragen (LBIO). Het LBIO int partner- en kinderalimentatie als ouders er zelf niet uitkomen (incassobureau) en de rechter hiertoe opdracht geeft (Rijksoverheid, 2016a; Rijksoverheid, 2016c).

Adviezen van ouders over hulpverlening

Ouders hebben diverse ideeën voor laagdrempelige informatie en hulp bij scheiding. Mogelijkheden die genoemd worden zijn:

1. Een open spreekuur of informatieavond organiseren bij een laagdrempelige organisatie, waar advies rondom scheidingen ingewonnen kan worden en waar kennis over doorverwijsmogelijkheden beschikbaar is.
2. Een online nieuwsbrief met informatie voor ouders in scheiding. Het voordeel van een nieuwsbrief is dat ouders zich hier zelf voor kunnen aanmelden en afmelden wanneer ze dit willen, wat de laagdrempeligheid verhoogt volgens ouders.
3. Een informatiebrochure of website voor ouders, met daarin antwoord op praktische vragen rondom scheiding en ervaringen van ouders en kinderen die al een scheiding achter de rug hebben. Vooral informatie geschreven door kinderen zelf wordt van belang gevonden, om als ouders te weten hoe kinderen scheiding ervaren.
4. Mogelijkheid voor hulp op of via school. Bijvoorbeeld een onafhankelijk persoon op de basisschool waar je als ouder terecht kan voor opvoedadvies bij scheiding. De verantwoordelijkheid hoeft niet bij de school te liggen, maar in de context van school is het voor ouders makkelijker om advies te vragen. Op middelbare scholen zouden jongeren makkelijk bij een vertrouwd persoon zoals een leerlingbegeleider terecht moeten kunnen.
5. Faciliteren van contact tussen jongeren van gescheiden ouders op school. Dit hoeft geen verantwoordelijkheid van de school te zijn, maar de gemeente zou dit bijvoorbeeld in een ruimte van de school kunnen organiseren, waardoor dit laagdrempelig is.

Het belang van kinderen

Drie ouders vertellen dat je als ouder tijdens een scheiding zo met je eigen problemen bezig bent, dat je snel over het hoofd ziet wat een scheiding met kinderen doet en hoeveel impact dit heeft. Het is goed dat de aandacht hierop gevestigd blijft en dat professionals de impact van een scheiding op kinderen blijven benadrukken richting ouders. Op deze wijze kunnen ouders zich hier meer bewust van worden en handvaten krijgen hoe zij goed kunnen omgaan met lastige kwesties zoals loyaliteitsconflicten. In het verlengde hiervan zeggen meerdere ouders dat het van belang is dat kinderen, naast ouders, eveneens gehoord worden door een hulpverlener of rechter gedurende het scheidingsproces en specifiek bij het opstellen van het ouderschapsplan. Op deze wijze komen de belangen van kinderen meer op de voorgrond.

Verwijsindex

Een ouder zegt het belangrijk te vinden dat huisartsen en jeugdhulpverleners goed gebruik maken van de verwijsindex risicjongeren. Op deze manier kunnen er korte lijnen zijn tussen organisaties en kan voorkomen worden dat hulpverleners langs elkaar heen werken bij de uitvoering van begeleidings- en hulpverleningstrajecten rondom scheiding. De Verwijsindex risicjongeren (VIR) is een digitaal systeem dat risicosignalen van hulpverleners over jongeren en jongvolwassenen (tot 23 jaar) bij elkaar brengt. In de VIR staat alleen geregistreerd dat er een melding is gedaan. De aard van de melding en de behandeling worden niet bijgehouden. Die informatie blijft in het dossier bij de betreffende hulpverlener (Rijksoverheid, 2016b).

Lotgenotencontact voor ouders

Eén ouder vertelt dat lotgenotencontact voor ouders in scheiding helpt in het doorlopen van het scheidingsproces. Volgens deze ouder is dit vooral van belang voor ouders die in hun directe omgeving weinig anderen kennen die in een soortgelijke situatie zitten.

Nazorg

Een ouder gaf aan dat het goed zou zijn als een half jaar na de afronding van een hulpverleningstraject rondom scheiding contact opgenomen wordt met ouders, om na te vragen hoe het gaat in het gezin en met de kinderen.

5.2 Behoeften van jongeren

In dit deelhoofdstuk komen de uitkomsten van de bijeenkomst met jongvolwassenen²⁵ aan de orde. Vier vertegenwoordigers van de organisatie Villa Pinedo hebben informatie gegeven over behoeften van kinderen rondom de scheiding van ouders.²⁶ De vier jongvolwassenen vertelden in de bijeenkomst over hun eigen ervaringen en die van leeftijdsgenoten en formuleerden op basis daarvan adviezen aan professionals, school, ouders en hun directe omgeving. Hieronder wordt per doelgroep aangegeven welke adviezen dat zijn en welke competenties hierbij belangrijk zijn. Ten slotte wordt ingegaan op de vindbaarheid van de hulpverlening voor jongeren.

Professionals

Als contact met de hulpverlening nodig is, is het van belang dat dit voorafgegaan wordt door een gesprek samen met iemand waarmee de jongere zich vertrouwd voelt. In zo'n gesprek dient rustig te worden uitgelegd wat de hulp inhoudt, zodat mogelijke angsten hierover weggenomen worden. "Het helpt nog het meeste als je ouders er met je over spreken en aangeven dat zij denken dat het voor je helpt als je erheen gaat. Je ouders blijven toch de mensen die het dichtst bij je staan en die je het meest vertrouwt." (jongvolwassene).

Het wordt prettig gevonden als jongeren niet wekelijks verplicht ergens naartoe moeten. Eén van de jongeren vindt dat verplichte groepsbijeenkomsten het gevoel van het stempel 'je bent anders dan andere jongeren' vergroten en dit is juist niet wat je als jongere wilt. Bij groepsbijeenkomsten is het daarom extra belangrijk om voorafgaand voldoende en goede uitleg te geven over het doel en het nut van zo'n bijeenkomst.

De jongvolwassenen noemen verschillende competenties die van belang zijn voor professionals om jongeren goed te kunnen begeleiden rondom de scheiding van ouders. Het is het belangrijkste dat de professional een open houding heeft, vraagt naar de wensen en ideeën van de jongere en *samen* met de jongere zoekt naar de best passende hulpvorm. De professional moet overzicht hebben van de soorten beschikbare hulp en een inschatting kunnen maken van welk soort hulp bij welk soort jongere past en dat bespreken. Op deze manier kan het best aangesloten worden bij de behoeften van de jongeren. Onafhankelijk van de hulpvorm zijn de volgende thema's volgens jongvolwassenen belangrijk bij begeleiding rondom scheidingen: loyaliteit, verhuizen, stiefgezin, ruzies, verantwoordelijkheid en gevoelens zoals schuld en schaamte.

School

Volgens jongvolwassenen kan school een belangrijke rol spelen in de hulp voor jongeren met gescheiden ouders. School is een veilige plek, waar een jongere tot rust kan komen. Daarnaast kan school helpen door ondersteuning te bieden en opties te geven om verder te praten. Dit kan reguliere hulp zijn, maar ook een internet platform speciaal voor jongeren met gescheiden ouders, zoals Villa Pinedo. Ondersteuning op school is laagdrempelig, wat door de jongvolwassenen als prettig werd ervaren. Vooral als een mentor op school in een individueel gesprek echt de tijd neemt en vraagt hoe het gaat, helpt dat enorm. Docenten met een slechte timing voor vragen stellen, bijv. door in een volle wandelgang te vragen naar een scheidingssituatie in het gezin, kunnen daarentegen voor ongemakkelijke en confronterende situaties zorgen.

Ouders

Jongeren vinden het belangrijk dat ouders vastigheid bieden. Dit kan door duidelijke regelingen over contact en wonen. Het is hierbij van belang dat ouders de regie hierop houden en jongeren niet zelf laten kiezen bij welke ouder ze het liefst willen wonen. Het is wenselijk om de gezinsstructuur zoveel mogelijk te behouden en zover mogelijk broertjes/zusjes bij elkaar te laten wonen. Indien jongeren in twee huizen wonen, is het belangrijk dat in beide woningen de basale dingen zoals toiletpullen en kleding aanwezig zijn en dat jongeren niet bij elke wisseling al hun spullen moeten verplaatsen. Dit geeft hen namelijk veel onrust en het gevoel dat ze geen vastigheid hebben. Het is van belang dat

---

²⁵ Ten behoeve van de leesbaarheid worden de term jongvolwassene en jongere in dit hoofdstuk door elkaar gebruikt.

²⁶ Villa Pinedo is een organisatie die zich inzet voor een veilige opvoed- en opgroei omgeving van kinderen met gescheiden ouders. Door middel van workshops en lezingen geven getrainde jongeren informatie aan zowel ouders als professionals over de impact van een scheiding op kinderen en over de wensen en behoeften van kinderen in scheidingssituaties.

een jongere een fijne eigen plek kan creëren bij beide ouders.

Het helpt jongeren erg als ouders niet negatief over de ex-partner praten in hun bijzijn. Dit houdt volgens hen niet in dat ouders aan jongeren niets meer moeten vertellen over de veranderende gezinssituatie. Het is van belang om jongeren dingen uit te leggen en hen niet 'klein' te houden. Een jongere hoeft echter niet alles te weten over wat er is gebeurd. Realistisch en eerlijk zijn, dat is belangrijk voor ouders. Als een jongere de wens uit dat ouders weer bij elkaar komen, mag best aangegeven worden dat dit niet meer haalbaar is. Vage/onduidelijke en ontwijkende antwoorden hierover helpen jongeren niet.

Directe omgeving

Voor jongeren is het prettig om over de scheiding te kunnen praten met mensen in hun directe omgeving die ze vertrouwen, zoals broertjes en zusjes, opa's en oma's, buren, een mentor op school en leeftijdsgenoten die hetzelfde hebben meegemaakt. "Steun van mensen die dichtbij je staan, en zonder oordeel kunnen luisteren" (jongvolwassene). Een organisatie als Villa Pinedo, waar jongeren die een scheiding hebben meegemaakt in contact met elkaar kunnen komen, biedt jongeren veel troost en steun. Praten is belangrijk, aldus de deelnemers aan de bijeenkomst, maar niet voortdurend. Jongeren met rust laten is evengoed belangrijk. Een scheiding is een roerige periode en het is prettig om mensen in de buurt te hebben die rust uitstralen en waar een jongere tot rust kan komen, zonder altijd over de scheiding te hoeven praten. Het is belangrijk om jongeren als normaal te zien en hen niet als anders of zielig te behandelen, wil je bij hen kunnen aansluiten. Dit geldt zowel voor mensen in de directe omgeving, als voor professionals en docenten.

Vindbaarheid aanbod

Naast het bespreken van de eigen ervaringen en het geven van adviezen rondom hulp bij scheidingen is met jongvolwassenen besproken op welke wijze de vindbaarheid van het aanbod bij scheidingen vergroot kan worden.

De jongvolwassenen vinden dat school een belangrijke rol kan spelen in het informeren over het aanbod van hulp voor jongeren met gescheiden ouders. Op school zou men inzichtelijk moeten maken wat voor soorten hulp er mogelijk zijn. Het is prettig als een school kennis heeft van informele netwerken voor jongeren met gescheiden ouders, zoals Villa Pinedo, naast het gebruikelijke aanbod aan jeugdhulp. Verder vinden jongvolwassenen dat voor zowel hun ouders als zichzelf het internet een belangrijke bron is voor het vinden van de juiste hulp.

5.3 Samenvatting en bespreking

Voor ouders is de vindbaarheid van het aanbod (bijvoorbeeld in de vorm van brochures of een website, in elk geval laagdrempelig) van groot belang. Omdat de geïnterviewde ouders niet allemaal uit de drie jeugdhulpregio's van dit project komen en hun scheiding alweer een flinke tijd geleden is, kan het zijn dat zij vernieuwingen die in het kader van dit project in gang zijn gezet hebben gemist. Desondanks maakt hun input duidelijk dat de huisarts een belangrijke toegangspoort is voor hulpverlening. Opmerkelijk is het pleidooi van één van de ouders voor een beter gebruik van de verwijzindex risicjongeren (VIR) als hulpmiddel voor overzicht en samenwerking voor jeugdhulpverleners en huisartsen. Ouders vinden het verder van belang dat de aandacht voor de belangen van het kind voorop staat en dat er korte lijnen zijn tussen organisaties om te voorkomen dat hulpverleners langs elkaar heen werken bij de uitvoering van begeleidings- en hulpverleningstrajecten rondom scheiding.

Jongvolwassenen vinden het belangrijk dat hulpverlening flexibel is georganiseerd en dat een hulpverlener goed aansluit bij de belevingswereld van jongeren. Ook moet er vooraf heldere informatie worden gegeven over de inhoud en het doel van hulpverlening en samen met ouders dient bekeken te worden welke hulpverleningsvorm het best passend is. Bij groepsinterventies wordt dit als extra belangrijk gezien, omdat de drempel om hieraan deel te nemen vaak hoog is voor jongeren. School kan hierin drempelverlagend werken en het zou dan ook goed zijn als groepsgerichte scheidingsinterventies voor jongeren op school (d.w.z. in het gebouw van de school) gegeven worden. School kan tevens een belangrijke rol spelen in de vindbaarheid van (reguliere) hulpverlening en internet platforms speciaal voor jongeren met gescheiden ouders, zoals Villa Pinedo.

Ouders dienen volgens jongeren de regie te houden, duidelijk te zijn en de gezinsstructuur zoveel mogelijk te behouden. Verder zijn van belang: realistisch en eerlijk zijn, voldoende uitleg geven over de huidige situatie en positief spreken over de andere ouder in het bijzijn van de jongere. De directe en vertrouwde omgeving van jongeren wordt als steunend door jongeren ervaren, omdat ze hier vrijuit over de scheiding kunnen praten en daarnaast tot rust kunnen komen.

6 SAMENVATTING, CONCLUSIE EN AANBEVELINGEN

In dit rapport is verslag gedaan van een inventariserende onderzoek naar het ondersteuningsaanbod bij scheiding. Het onderzoek maakt als deelproject 5 onderdeel uit van het project 'Versterking vroegsignalering, preventie en ketensamenwerking bij scheidingsproblematiek' in de jeugdhulpregio's Haarlemmermeer, Zuid-Kennemerland en IJmond. In dit hoofdstuk worden de deelvragen van het onderzoek beantwoord, waarmee tenslotte antwoord gegeven wordt op de hoofdvraag: "Wat is er nodig om tot een dekkend en samenhangend ondersteuningsaanbod op het gebied van scheidingen in de regio te komen?"

6.1 Huidig aanbod en competenties professionals

Wat is het huidige aanbod op het gebied van scheidingen in de jeugdhulpregio's Haarlemmermeer, Zuid-Kennemerland en IJmond en welke competenties van professionals zijn voor de uitvoering hiervan van belang?

Aanbod

Er is informatie verzameld bij 43 organisaties in de pedagogische basisinfrastructuur, preventieve jeugd- en opvoedhulp, specialistische zorg, zelfstandige praktijken en andere organisaties (artsen, advocaten, deskundigen) (tabel 1, hoofdstuk 2). Een deel van de organisaties biedt zelf (logischerwijs) geen hulp (o.a. onderwijs), de overigen bieden uiteenlopende vormen van informatie, advies en hulp. In grote lijnen gaat het om twee soorten van hulpverlening, namelijk:

- bij financiële en juridische vragen (kleine groep van invullers: advocaten, organisaties jeugdbescherming en voor maatschappelijke dienstverlening)
- bij vragen rond opvoeden en scheiding, verwerken van verlies en emoties en de reacties bij de komst van nieuwe partners (grotere groep van invullers: gespecialiseerde zorg, maar ook door de jeugdgezondheidszorg/CJG's en een deel van de zelfstandige praktijken).

In 2015 is – in opdracht van de beroepsverenigingen van professionals werkzaam in jeugdhulp en jeugdbescherming - de richtlijn 'scheiding en problemen van kinderen' uitgekomen.²⁷ Hierin worden in totaal 34 interventies bij problemen rond scheiding aanbevolen voor verschillende doelgroepen. Een deel van de organisaties in de drie jeugdhulpregio's biedt interventies aan die in de richtlijn genoemd worden. Gezamenlijk hebben zij 70% van de in de richtlijn genoemde interventies beschikbaar (tabel 2, hoofdstuk 3). Slechts een deel ervan wordt daadwerkelijk uitgevoerd en dan gaat het vooral om het beiden van individuele begeleiding aan kinderen en ouders (individueel en samen). Veel van de interventies²⁸ uit de richtlijn zijn groepsinterventies, hetgeen een rol speelt bij de beperkte toepassing. Het blijkt lastig voldoende deelnemers te vinden. Jongeren hebben weerstand tegen een groepstraining waar ze wekenlang op een vast moment naar toe moeten en worden onvoldoende voorbereid op deelname. Bij ouders spelen de tijdsinvestering en de kosten voor reizen en oppas voor de kinderen en de reistijd een rol. Bij de organisaties spelen zaken een rol als uitval van trainers en onvoldoende deelnemers die aan de eisen voor de instroom voldoen. Slechts twee organisaties werken samen in de uitvoering van groepsinterventies. Een overzicht van al het beschikbare aanbod en de daadwerkelijke uitvoering is te vinden in tabel 2, hoofdstuk 3 en (op verschillende manieren geordend) in bijlage 2 t/m 6.

Screening

Bij de beperkte instroom in de interventies speelt wellicht een rol dat de screening van (de ernst van) scheidingsproblemen nog niet gebeurt volgens de aanbevelingen van de eerder genoemde richtlijn.

---

²⁷ Zie: www.richtlijnenjeugdhulp.nl

²⁸ De term 'interventie' duidt op een theoretisch onderbouwde, doelgerichte en systematische werkwijze, afgebakend in tijd en met een nader omschreven tijdsduur en frequentie, gericht op de aanpak van een specifiek probleem bij een specifieke doelgroep. Dit ter onderscheiding van de term 'begeleiding', waarmee ondersteunende gesprekken bedoeld worden.

De organisaties screenen de ernst van de scheidingsproblemen voornamelijk door het voeren van een gesprek. Slechts enkele organisaties zeggen daarbij de instrumenten te gebruiken die in de richtlijn 'Scheiding en problemen van jeugdigen' als hulpmiddel genoemd worden. Door het gebruik van screeningslijsten te bevorderen kunnen problemen van jeugdigen en ouders bij scheidingen beter in kaart gebracht worden. Op basis daarvan is ook een betere koppeling met de beschikbare interventies mogelijk.

Competenties

Er is bij ongeveer de helft van de organisaties behoefte aan vergroten van kennis en vaardigheden. Het valt op dat het hier voornamelijk gaat om theoretische kennis, kennis over scheiding en diversiteit, signalering en interventies. Allemaal zaken die in de richtlijn 'Scheiding en problemen van jeugdigen' aan de orde komen. De vraag om kennis lijkt daarmee makkelijk op te lossen door meer bekendheid te geven aan deze nog maar recent (2015) beschikbaar gekomen richtlijn. Tevens blijkt dat de behoefte aan het vergroten van kennis en vaardigheden het minst aanwezig is bij organisaties voor specialistische jeugd- en opvoedhulp en de zelfstandige praktijken. Het is daarom goed dat de training die inmiddels binnen het project 'versterking vroegsignalering, preventie en ketensamenwerking bij scheidingsproblematiek' wordt uitgevoerd, zich op de doelgroep die er behoefte aan heeft. Veel organisaties hebben ingevuld dat intervisie en/of supervisie plaatsvindt rond het thema scheidingen. Dit biedt aanknopingspunten voor de borging van kennis en vaardigheden die wordt opgedaan in de training die aanboden wordt. Onderzoek naar de implementatie van vernieuwingen laat zien dat professionals na een training nog niet of nog niet alle 'ingetrainede' vaardigheden in hun omgang met cliënten toepassen. Daarvoor is meer nodig dan het volgen van een training. Professionals kunnen in de dagelijkse praktijk alleen duurzaam hun handelen veranderen en nieuwe vaardigheden toepassen als er sprake is van ondersteuning op de werkvloer. Dat kan heel goed plaatsvinden in intervisie of supervisie, maar anders dan nu vaak het geval is, is het nodig dat de intervisie of supervisie dan gericht is op de *toepassing van de nieuwe vaardigheden*.²⁹

6.2 Behoeften rondom het bestaande aanbod

Waar is behoefte aan volgens professionals, ouders en jongeren en jongvolwassenen, op het gebied van screening, vroegsignalering en hulpverlening rondom scheiding en welke competenties van professionals zijn daarbij van belang?

Professionals vinden verschillende *aanvullingen* op het huidige aanbod rond scheidingen noodzakelijk, het gaat om:

- Factsheet, overzichtsmap of website voor ouders met overzichtelijk geordende informatie over scheiding,
- Protocol voor afspraken met ouders voor scholen in het primair onderwijs,
- Kortdurende opvang – sociale huurprojecten – voor scheidende ouders,
- Inzet van vrijwilligers, bijvoorbeeld door BOR Humanitas,
- Module voor ouders in generalistische basis-GGZ (buiten ouder-bijeenkomsten als onderdeel van groepsinterventie voor kinderen),
- Omgangsbegeleiding en locatie hiervoor, voor gezinnen waar vanwege ernstige problematiek ouders niet wordt toegewerkt naar zelfstandige contactmomenten tussen ouder en kind,
- Samenwerking met Tolk- en Vertaalcentrum Nederland, voor gezinnen in scheiding waar geen Nederlands of Engels gesproken wordt,
- Meer relatietherapeuten en relatie-ondersteunende interventies,
- Realisatie van aanbod van kindgerichte en gezinsgerichte interventies specifiek in de regio Nieuw-Vennep (KIES, IJES en Kinderen uit de Knel) en voor alle drie de regio's: uitbreiding van Kinderen uit de Knel,
- Hulpverlening voor gezinnen waarbij de ernst van de problematiek tussen licht en zwaar invalt. (gedurende de scheidingsperiode),
- Groepsinterventies voor samengestelde gezinnen.

---

²⁹ Zie: Boendermaker, Boomkens & Boering (2013); Goense, Pronk, Boendermaker, Bakker, Ruitenbergh & Bertling (2015).

Daarnaast zijn *verbeteringen* van het huidige aanbod wenselijk:

- Bevorderen aanmelding en deelname groepsinterventies door o.a. goede pr, creëren naamsbekendheid, hechte samenwerking tussen organisaties en (indien nodig) oplossen praktische hobbels voor ouders (reiskosten, reistijd, oppas),
- Specifiek meetinstrument om kindveiligheid in scheidingssituaties vast te stellen.

Ouders en jongeren vragen om laagdrempelig toegang tot informatie, advies en hulpverlening. Zij denken aan:

- Een open spreekuur of informatieavond organiseren bij een laagdrempelige organisatie, waar advies rondom scheidingen ingewonnen kan worden en waar kennis over doorverwijsmogelijkheden beschikbaar is.
- Een online nieuwsbrief met informatie voor ouders in scheiding. Het voordeel van een nieuwsbrief is dat ouders zich hier zelf voor kunnen aanmelden en afmelden wanneer ze dit willen, wat de laagdrempeligheid verhoogt volgens ouders.
- Een informatiebrochure of website voor ouders, met daarin antwoord op praktische vragen rondom scheiding en ervaringen van ouders en kinderen die al een scheiding achter de rug hebben. Vooral informatie geschreven door kinderen zelf wordt van belang gevonden, om als ouders te weten hoe kinderen scheiding ervaren.
- Mogelijkheid voor hulp op of via school. Bijvoorbeeld een onafhankelijk persoon op de basisschool waar je als ouder terecht kan voor opvoedadvies bij scheiding. De verantwoordelijkheid hoeft niet bij de school te liggen, maar in de context van school is het voor ouders makkelijker om advies te vragen. Op middelbare scholen zouden jongeren makkelijk bij een vertrouwd persoon zoals een leerlingbegeleider terecht moeten kunnen.
- Faciliteren van contact tussen jongeren van gescheiden ouders op school. Dit hoeft geen verantwoordelijkheid van de school te zijn, maar de gemeente zou dit bijvoorbeeld in een ruimte van de school kunnen organiseren, waardoor dit laagdrempelig is.

Competenties

In aanvulling op de eerder genoemde noodzaak tot vergroten van kennis en vaardigheden, noemen professionals de noodzaak tot:

- Training van professionals (zoals de training die deel uitmaakt van het project 'versterking vroegsignalering, preventie en ketensamenwerking bij scheidingsproblematiek'),
- Aandacht voor borging van de opgedane kennis en vaardigheden in de training van professionals,
- Visiebijeenkomst of training voor kernteams voortgezet onderwijs,
- Hulplijn voor consultatie voor professionals werkzaam in de preventieve jeugd- en opvoedhulp (en onderwijs).

Ouders en jongeren vinden het van belang dat professionals *samen* met hen besluiten over de in te zetten hulp en begeleiding, dat professionals de weg weten voor wat betreft de in te zetten hulp. Professionals moeten kennis hebben van loyaliteitsconflicten bij kinderen, een open en vragende houding hebben, goed kunnen samenvatten en zich bewust zijn van de kwetsbare positie waarin ouders zich bevinden. Ook dient het belang van het kind voorop te staan. Daarnaast zijn transparantie, neutraal zijn en duidelijk rapporteren van belang, evenals zorgen voor continuïteit in de hulpverlening.

6.3 Samenwerking in hulpaanbod rond scheiding

Op welke wijze wordt er op dit moment samengewerkt tussen de verschillende organisaties die aanbod hebben op het gebied van scheiden en wat zijn de wensen hierin?

Er is in de drie jeugdhulpregio's nu vooral sprake van samenwerking bij doorverwijzing. Dit verloopt goed. Er is sprake van een 'warme overdracht' en de professionals zijn hier tevreden over. De behoeften die professionals uitten ten aanzien van doorverwijzen en samenwerking zijn vooral van praktische aard. Er is behoefte aan:

- een sociale kaart met een overzicht van het gehele aanbod aan hulpverleningsvormen in de regio in combinatie met een beslisboom zodat er naar de juiste organisatie kan worden doorverwezen (d.i. deelproject 6 van het project 'Versterking vroegsignalering, preventie ketensamenwerking bij scheidingsproblematiek'),
- een overzicht per organisatie van contactpersonen, inclusief contactgegevens, met expertise op het gebied van scheidingen,
- korte lijnen tussen organisaties,
- duidelijke afspraken tussen organisaties en gemeenten over de inrichting en spreiding van het hulpverleningsaanbod rondom scheidingen,
- het uitdragen van een gemeenschappelijke visie (die o.a. inhoudt dat altijd met beide ouders samen gesproken wordt),
- duidelijkheid over rolverdeling en verantwoordelijkheden indien meerdere hulpverleningsorganisaties betrokken zijn bij een gezin met (complexe) scheidingsproblematiek.

Opmerkelijk is dat één van de ouders pleit voor een beter gebruik van de verwijsindex risicjongeren (VIR) als hulpmiddel voor overzicht en samenwerking voor jeugdhulpverleners en huisartsen. Ouders vinden het verder van belang dat er korte lijnen zijn tussen organisaties om te voorkomen dat hulpverleners langs elkaar heen werken bij de uitvoering van begeleidings- en hulpverleningstrajecten rondom scheiding.

6.4 Naar een dekkend en samenhangend aanbod

"Wat is er nodig om tot een dekkend en samenhangend ondersteuningsaanbod op het gebied van scheidingen in de regio te komen?"

In de voorgaande paragrafen zijn veel wensen en behoeften t.a.v. het ondersteuningsaanbod bij scheidingen aan de orde gekomen. Op basis hiervan formuleren we vijf aanbevelingen om tot een dekkend en samenhangend ondersteuningsaanbod in de regio te komen.

1. *Meer aanbod aan relatie-ondersteunende interventies.*

De richtlijn 'scheiding en de problemen van kinderen' wijst op het belang van relatie-ondersteunende interventies, omdat deze een positieve bijdrage kunnen leveren aan de preventie van scheiding en scheidingsproblematiek. In dit onderzoek wijzen professionals én ouders hierop. In de drie jeugdhulpregio's zijn weinig relatie-ondersteunende interventies beschikbaar en de interventies die er zijn worden maar incidenteel uitgevoerd. Een bredere beschikbaarheid én uitvoering is van belang. In Haarlemmermeer is een pilot gestart met de relatie-ondersteunende interventie Family Factory. Het is van belang te zorgen dat de interventie bekend is, de instroom en uitvoering te monitoren, te leren van de uitvoeringshobbels in de praktijk en een bredere toepassing mogelijk te maken.

2. *Bredere toepassing van kindgerichte en gezinsgerichte interventies.*

De beschikbare interventies kunnen meer/vaker uitgevoerd worden als zij beter bekend zijn bij ouders, kinderen én professionals. De eerder genoemde sociale kaart voor professionals en factsheet/website voor cliënten zijn hierbij van belang. Daarnaast is samenwerking tussen organisaties nodig om groepen vol te krijgen en afstemming welke organisatie welke interventie uitvoert. Om jongeren te motiveren is een goede voorbereiding met hen noodzakelijk en om ouders in staat te stellen deel te nemen is het nodig rekening te houden met reistijd, tijdsinvestering, oppas e.d. Naast bredere toepassing van de beschikbare

interventies is het wenselijk om samen met de organisaties in de drie jeugdhulpregio's te beoordelen welk van de nog *niet beschikbare* interventies (uit de richtlijn en degenen die genoemd zijn door professionals als aanvulling op het bestaande aanbod, zie 6.2) aan het aanbod toegevoegd dient te worden en welke organisatie dit het beste op zich kan nemen.

3. *Gebruik maken van de in de richtlijn aanbevolen stappen voor de intake en screening van de ernst van de problemen.*

De richtlijn beveelt aan om altijd bij aanmelding van een jeugdige bij hulpverlening in kaart te brengen of er sprake is van scheiding en zes stappen te volgen in de intake. Screening en het gebruik van screeningsinstrumenten om de ernst van problemen in te schatten maakt daar deel van uit (zie werkkaart 1 van de richtlijn). Implementatie van deze aanbevelingen in de richtlijn kunnen bijdragen aan betere instroom in de beschikbare interventies. Een praktische aanbeveling hier is nog de samenwerking met tolken in contact met ouders die geen Nederlands of Engels spreken.

4. *Altijd spreken met beide ouders.*

De richtlijn en de geïnterviewde professionals wijzen er op om in geval van scheiding altijd beide ouders tegelijk te spreken. Dit vergt specifieke gespreksvaardigheden, zeker als er sprake is van een conflictueuze scheiding. De training voor professionals, die binnen het project 'versterking vroegsignalering, preventie en ketensamenwerking bij scheidingsproblematiek' wordt geboden helpt hierbij, maar is onvoldoende. Er is ondersteuning op de werkvloer nodig ná de training. Dit kan door het raadplegen van experts, bijvoorbeeld via de genoemde 'hulplijn' voor professionals. Aanbevolen wordt dit te combineren met expliciete aandacht voor deze gespreksvaardigheden in de bestaande intervisie en supervisie momenten van professionals. Dit kan een andere inrichting van intervisie en supervisie betekenen, van het bespreken van dilemma's naar het onderling geven van feedback en leren van elkaar. Deze manier van leren op de werkvloer vergt begeleiding door een ervaren en getrainde 'supervisor', bijvoorbeeld een ervaren opleider van één van de interventies.

5. *Versterken van de samenwerking tussen onderwijs & hulpverlening.*

Er is in het onderwijs behoefte aan informatie en advies over de omgang met gescheiden ouders. Genoemd worden protocol over omgang met gescheiden ouders (basisonderwijs) en een visiebijeenkomst of training voor het kernteam (voortgezet onderwijs, docenten kunnen kernteam raadplegen). Aanbevolen wordt om samen met onderwijsorganisaties / samenwerkingsverbanden na te gaan in welke vorm de in het project 'versterking vroegsignalering, preventie en ketensamenwerking bij scheidingsproblematiek' reeds ontwikkelde training hierbij toegepast kan worden.

LITERATUUR

- Anthonijsz, I., Spruijt, E., & Zwikker, N. (2015). *Richtlijn Scheiding en problemen van jeugdigen voor jeugdhulp en jeugdbescherming, onderbouwing*. Utrecht: Nederlands Jeugd Instituut.
- Boendermaker, L., Boomkens, C. & Boering, T. (2013). *Basismethodieken en interventies in de Amsterdamse jeugdzorg. Invoering en borging in de praktijk*. Amsterdam: Hogeschool van Amsterdam.
- Centraal Bureau voor de Statistiek (2015). *Huwelijksonbindingen; door echtscheiding en door overlijden*. Geraadpleegd op 23 juni 2016, van <http://www.cbs.nl>
- Goense, P., Pronk, S., Boendermaker, L., Bakker, R., Ruitenbergh, I. & Bertling, L. (2015). *Leren op de werkvloer. Organisatie en inhoud van leren op de werkvloer*. Delft: Eburon.
- MAXQDA 12. *Software for qualitative data analysis, 1989-2016, VERBI Software – Consult – Sozialforschung GmbH*. Berlin: Germany, 2016.
- Preventieve ondersteuning bij scheidingen, visiedocument nr. 1. (2016). Zuid-Kennemerland, IJmond en Haarlemmermeer.
- Rijksoverheid (2016a). *Contactgids, landelijk bureau inning onderhoudsbijdragen*. Geraadpleegd op 5 juli 2016 van <https://www.rijksoverheid.nl/contact/contactgids/landelijk-bureau-inningonderhoudsbijdragen-lbio>
- Rijksoverheid (2016b). *Jeugdhulp, Vraag en Antwoord*. Geraadpleegd op 5 juli 2016, van <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/jeugdhulp/vraag-en-antwoord/verwijsindex-risicjongeren-melding-doen>.
- Rijksoverheid (2016c). *Scheiden, Wat kan ik doen als mijn ex-partner de alimentatie niet betaalt?* Geraadpleegd op 24 juni 2016, van <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/scheiden/vraag-en-antwoord/inning-van-alimentatie>
- Scheiding, opgroeien en opvoeden, opgroeien (2016). Geraadpleegd op 23 juni 2016, van <http://www.nji.nl/Gezinsleven-Opgroeien>
- Spruijt, E. & Kormos, H. (2014). *Handboek scheiden en de kinderen. Voor de beroepskracht die met scheidingskinderen te maken heeft*, tweede, geheel herziene druk. Houten: Bohn Stafleu van Loghum.
- Transformatie Jeugdhulp (2016). Geraadpleegd op 24 juni 2016, van <http://www.nji.nl/> Transformatie-jeugdhulp.
- Valk, I. van der, & Spruijt, E. (2013). *Het ouderschapsplan en de effecten voor de kinderen*. Den Haag: WODC.

Bijlage 1 Tabellen

Overzicht geïnterviewde professionals n.a.v. digitale vragenlijst

Naam organisatie	Geïnterviewde professional
CJG Heemstede en Haarlemmerliede	Uitvoerend CJG coördinator
CJG Bloemendaal	Uitvoerend CJG coördinator/beleidsmedewerker jeugd
CJG Kennemerland bv	uitvoerend psycholoog/gedragwetenschapper + CJG consulent
CJG Haarlemmermeer	Uitvoerend CJG consulent
Meerteam	uitvoerend consulent Meerteam
Socius maatschappelijk dienstverleners	uitvoerend schoolmaatschappelijk werker
MeerWaarde	projectleider sociaal domein
Spirit	Uitvoerend bemiddelaar, kindercoach KIES/!JES
Altra	Onderzoeker + uitvoerend psycholoog (2 mensen aanwezig)
Kenter Jeugdhulp	uitvoerend psycholoog/behandel coördinator
Mentaal beter	uitvoerend psycholoog
De Jeugd en Gezinsbeschermers	teamleider
Jeugdbescherming regio Amsterdam	teammanager
Samenwerkingsverband VO Midden-Kennemerland	bestuurslid samenwerkingsverband
Samenwerkingsverband PO Haarlemmermeer	directeur samenwerkingsverband
Praktijk De Waal	Uitvoerend psycholoog
Praktijk voor kind, jongere en gezin	Uitvoerend psycholoog
Instituut Marga Akkerman	Uitvoerend psycholoog
Kinderpraktijk Vota	Uitvoerend psycholoog
Lorentzhuis	Uitvoerend psycholoog

Bijlage 2 Overzicht hulpaanbod naar type interventie

Overzicht van de beschikbare interventies naar type organisatie, regio en naam van de organisatie

30

Interventies	Type organisatie	Regio	Naam organisatie
Relatie ondersteunende interventies			
Triple-P module partnersteun	Specialistische jeugd- en opvoedhulp & Jeugd-GGZ	Alle drie	Kenter Jeugdhulp
	Specialistische jeugd- en opvoedhulp	Zuid Kennemerland en Haarlemmermeer	Spirit
Triple-P module partnersteun - voor LVB	Specialistische jeugd- en opvoedhulp & Jeugd-GGZ	Alle drie	Kenter Jeugdhulp
Emotionally Focused Therapy (EFT) – relatie therapie	Zelfstandige praktijk	Zuid Kennemerland en Haarlemmermeer	1e lijn praktijk Romein: psychologie en mediation
	Combi van 14 zelfstandige praktijken	Alle drie	Lorentzhuis
Emotionally Focused Therapy (EFT) – ‘hou me vast’ programma.	Zelfstandige praktijk	Zuid Kennemerland en Haarlemmermeer	1e lijn praktijk Romein: psychologie en mediation
Kindgerichte interventies			
Kinderen in Echtscheiding Situatie (KIES) < 8 jaar - Kies voor het jongere kind	Preventieve jeugd- en opvoedhulp	Zuid Kennemerland	CJG gemeente Bloemendaal
	Maatschappelijke Dienstverlening	IJmond	Socius
	Jeugd-GGZ	IJmond en Haarlemmermeer	Mentaal Beter
Kinderen in Echtscheiding Situatie (KIES) 8- 12 jaar - Kies coach	Preventieve jeugd- en opvoedhulp	Zuid Kennemerland	CJG gemeente Bloemendaal
	Preventieve jeugd- en opvoedhulp	Zuid Kennemerland	CJG Heemstede en Haarlemmerliede
	Maatschappelijke Dienstverlening	IJmond	Socius
	Specialistische jeugd- en opvoedhulp	Zuid Kennemerland en Haarlemmermeer	Spirit
Kinderen in Echtscheiding Situatie (KIES) > 12 jaar - Kies coach	Maatschappelijke Dienstverlening	IJmond	Socius
	Specialistische jeugd- en opvoedhulp	Zuid Kennemerland en Haarlemmermeer	Spirit

³⁰ Dit overzicht is gebaseerd op informatie verkregen uit de digitale vragenlijst en uit de interviews met professionals.

IJES het brugproject (Jij En Scheiding)	Zelfstandige praktijk	Zuid Kennemerland en Haarlemmermeer	1e lijn praktijk Romein: psychologie en mediation
	Maatschappelijke Dienstverlening	Haarlemmermeer	MeerWaarde
Dappere Dino's	Preventieve jeugd- en opvoedhulp	Zuid Kennemerland	CJG gemeente Bloemendaal
Zandkastelen!	Zelfstandige praktijk	Zuid Kennemerland	Kinderpraktijk Vota
Piep zei de muis	Preventieve jeugd- en opvoedhulp	Haarlemmermeer	CJG Haarlemmermeer
	Preventieve jeugd- en opvoedhulp	IJmond	Stichting welzijn Beverwijk
Een taal erbij	Specialistische jeugd- en opvoedhulp & Jeugd-GGZ	Alle drie	Kenter Jeugdhulp
Ondersteunende gesprekken met kinderen (individueel)	Zelfstandige praktijk	Zuid Kennemerland en Haarlemmermeer	1e lijn praktijk Romein: psychologie en mediation
	Specialistische jeugd- en opvoedhulp	Alle drie	Altra
	Onderwijs, kinderopvang, sport & welzijn	Haarlemmermeer	Brede school Bornholm
	Jeugd-GGZ	Alle drie	Curium-LUMC
	Jeugdbescherming	IJmond en Zuid Kennemerland	De Jeugd- en Gezinsbeschermers
	Preventieve jeugd- en opvoedhulp	Zuid Kennemerland	CJG gemeente Bloemendaal
	Specialistische jeugd- en opvoedhulp & Jeugd-GGZ	Alle drie	Kenter Jeugdhulp
	Zelfstandige praktijk	Zuid Kennemerland	Kinderpraktijk Vota
	Specialistische jeugd- en opvoedhulp	Haarlemmermeer	MOC 't Kabouterhuis
	Zelfstandige praktijk	Haarlemmermeer	PPOA
	Zelfstandige praktijk	Alle drie	Praktijk de Waal
	Zelfstandige praktijk	Zuid Kennemerland	Praktijk voor kind, jongere en gezin
	Zelfstandige praktijk	Haarlemmermeer	Psychotherapiepraktijk Mariël van Wingerden
	Kinderopvang	Haarlemmermeer	Stichting Kinderopvang Haarlemmermeer
	Jeugdbescherming	Alle drie	Stichting Veilig Thuis Kennemerland
	Zelfstandige praktijk	Zuid Kennemerland en Haarlemmermeer	Van Wees coaching voor ouder en kind

EMDR	Zelfstandige praktijk	Zuid Kennemerland en Haarlemmermeer	1e lijn praktijk Romein: psychologie en mediation
	Specialistische jeugd- en opvoedhulp	Alle drie	Altra
	Jeugd-GGZ	Alle drie	Curium-LUMC
	Preventieve jeugd- en opvoedhulp	Zuid Kennemerland	CJG gemeente Bloemendaal
	Specialistische jeugd- en opvoedhulp & Jeugd-GGZ	Alle drie	Kenter Jeugdhulp
	Jeugd-GGZ	IJmond en Haarlemmermeer	Mentaal Beter
	Specialistische jeugd- en opvoedhulp	Haarlemmermeer	MOC 't Kabouterhuis
	Zelfstandige praktijk	Alle drie	Praktijk de Waal
	Zelfstandige praktijk	Zuid Kennemerland	Praktijk voor kind, jongere en gezin
Kindbehartiger / Bijzonder curator	Preventieve jeugd- en opvoedhulp	Zuid Kennemerland	CJG gemeente Bloemendaal
	Zelfstandige praktijk	Zuid Kennemerland	Kinderpraktijk Vota
Gezinsgerichte interventies			
Ouderschap Blijft (geïndiceerd)	Zelfstandige praktijk	Zuid Kennemerland en Haarlemmermeer	1e lijn praktijk Romein: psychologie en mediation.
	Specialistische jeugd- en opvoedhulp	Alle drie	Altra
Ouderschap Blijft (CJG module)	Preventieve jeugd- en opvoedhulp	Zuid Kennemerland	CJG gemeente Bloemendaal
Triple-P family transitions	Specialistische jeugd- en opvoedhulp	Alle drie	Altra
	Specialistische jeugd- en opvoedhulp	Zuid Kennemerland en Haarlemmermeer	Spirit
	Preventieve jeugd- en opvoedhulp	Haarlemmermeer	CJG Haarlemmermeer
	Kinderopvang	Haarlemmermeer	Stichting Kinderopvang Haarlemmermeer
Stiefplan-Coach	Zelfstandige praktijk	Zuid Kennemerland en Haarlemmermeer	1e lijn praktijk Romein: psychologie en mediation
Cursus voor samengestelde gezinnen	Specialistische jeugd- en opvoedhulp & Jeugd-GGZ	Alle drie	Kenter Jeugdhulp
	Zelfstandige praktijk	Alle drie	Praktijk de Waal

Eigen Kracht- Conferentie	Zelfstandige praktijk	Zuid Kennemerland en Haarlemmermeer	1e lijn praktijk Romein: psychologie en mediation
	Specialistische jeugd- en opvoedhulp & Jeugd-GGZ	Alle drie	Kenter Jeugdhulp
	Maatschappelijke Dienstverlening	IJmond	Socius
	Preventieve jeugd- en opvoedhulp	Haarlemmermeer	CJG Haarlemmermeer
	Jeugdbescherming	Haarlemmermeer	Jeugdbescherming regio Amsterdam
Kinderen uit de knel	Specialistische jeugd- en opvoedhulp & Jeugd-GGZ	Alle drie	Kinder- en Jeugdtraumacentrum (KJTC)
	Combi van 14 zelfstandige praktijken	Alle drie	Lorentzhuis
Omgangsbemiddeling / Mediation	Zelfstandige praktijk	Zuid Kennemerland en Haarlemmermeer	1e lijn praktijk Romein: psychologie en mediation
	Specialistische jeugd- en opvoedhulp & Jeugd-GGZ	Alle drie	Kenter Jeugdhulp
	Maatschappelijke Dienstverlening	IJmond	Socius
	Specialistische jeugd- en opvoedhulp	Zuid Kennemerland en Haarlemmermeer	Spirit
Begeleide omgangsregeling (BOR)	Preventieve jeugd- en opvoedhulp	Haarlemmermeer	CJG Haarlemmermeer
Complexe scheidingen / OTS	Zelfstandige praktijk	Zuid Kennemerland en Haarlemmermeer	1e lijn praktijk Romein: psychologie en mediation
	Jeugdbescherming	IJmond en Zuid Kennemerland	De Jeugd- en Gezinsbeschermers
	Preventieve jeugd- en opvoedhulp	Zuid Kennemerland	CJG gemeente Bloemendaal
	Zelfstandige praktijk	Zuid Kennemerland	Praktijk voor kind, jongere en gezin
	Specialistische jeugd- en opvoedhulp	Zuid Kennemerland en Haarlemmermeer	Spirit
Complexe scheidingen / Uithuisplaatsing	Jeugdbescherming	IJmond en Zuid Kennemerland	De Jeugd- en Gezinsbeschermers
	Preventieve jeugd- en opvoedhulp	Zuid Kennemerland	CJG gemeente Bloemendaal
	Zelfstandige praktijk	Zuid Kennemerland	Praktijk voor kind, jongere en gezin
Ouderschap na Scheiding (ONS)	Zelfstandige praktijk	Zuid Kennemerland	1e lijn praktijk Romein: psychologie en mediation

		en Haarlemmermeer	
Vechtscheidingsmethodiek JBRA	Jeugdbescherming	Haarlemmermeer	Jeugdbescherming regio Amsterdam
Vechtscheidingsmethodiek Jeugd- en Gezinsbeschermers	Jeugdbescherming	IJmond en Zuid Kennemerland	De Jeugd- en Gezinsbeschermers
Echtscheidingsgesprek	Maatschappelijke Dienstverlening	Haarlemmermeer	MeerWaarde
Informatiepunt scheiden	Maatschappelijke Dienstverlening	IJmond	Socius
Individuele begeleiding voor ouders (voor beide ouders samen)	Zelfstandige praktijk	Zuid Kennemerland en Haarlemmermeer	1e lijn praktijk Romein: psychologie en mediation
	Preventieve jeugd- en opvoedhulp	Haarlemmermeer	CJG Haarlemmermeer
	Jeugdbescherming	IJmond en Zuid Kennemerland	De Jeugd- en Gezinsbeschermers
	Specialistische jeugd- en opvoedhulp & Jeugd-GGZ	Alle drie	Kenter Jeugdhulp
	Zelfstandige praktijk	Alle drie	Praktijk de Waal
	Zelfstandige praktijk	Zuid Kennemerland	Praktijk voor kind, jongere en gezin
	Maatschappelijke Dienstverlening	IJmond	Socius
Individuele begeleiding voor ouders (apart per ouder)	Zelfstandige praktijk	Zuid Kennemerland en Haarlemmermeer	1e lijn praktijk Romein: psychologie en mediation
	Preventieve jeugd- en opvoedhulp	Haarlemmermeer	CJG Haarlemmermeer
	Specialistische jeugd- en opvoedhulp & Jeugd-GGZ	Alle drie	Kenter Jeugdhulp
	Combi van 14 zelfstandige praktijken	Alle drie	Lorentzhuis
	Zelfstandige praktijk	Alle drie	Praktijk de Waal
	Zelfstandige praktijk	Zuid Kennemerland	Praktijk voor kind, jongere en gezin
	Maatschappelijke Dienstverlening	IJmond	Socius
	Specialistische jeugd- en opvoedhulp	Zuid Kennemerland en Haarlemmermeer	Spirit
	Jeugdbescherming	Alle drie	Stichting Veilig Thuis Kennemerland
Interventies gericht op onveiligheid van het kind			
Signs of Safety (met de methode 'De drie huizen')	Preventieve jeugd- en opvoedhulp	Zuid Kennemerland	CJG Heemstede en Haarlemmerliede
	Preventieve jeugd- en opvoedhulp	Zuid Kennemerland	CJG Kennemerland

	Preventieve jeugd- en opvoedhulp	Haarlemmermeer	Meerteam
	Maatschappelijke Dienstverlening	IJmond	Socius
	Jeugdbescherming	IJmond en Zuid Kennemerland	De Jeugd- en Gezinsbeschermers
	Specialistische jeugd- en opvoedhulp	Alle drie	Altra
	Specialistische jeugd- en opvoedhulp & Jeugd-GGZ	Alle drie	Kenter Jeugdhulp
	Specialistische jeugd- en opvoedhulp	Zuid Kennemerland en Haarlemmermeer	Spirit
	Zelfstandige Praktijk	Zuid Kennemerland	Praktijk voor kind, jongere en gezin
Samen op Safe (SOS)	Specialistische jeugd- en opvoedhulp & Jeugd-GGZ	Alle drie	Kenter Jeugdhulp
SWING	Jeugdbescherming	IJmond en Zuid Kennemerland	De Jeugd- en Gezinsbeschermers
	Jeugdbescherming	Haarlemmermeer	Jeugdbescherming regio Amsterdam (JBRA)

Bijlage 3 Overzicht hulpaanbod naar organisatie

Overzicht van de beschikbare interventies naar type organisatie, regio en naam van de organisatie

31

Type organisatie	Naam organisatie	Naam interventie	Regio
Relatie ondersteunende interventies			
Zelfstandige praktijken	1e lijn praktijk Romein: psychologie en mediation	Emotionally Focused Therapy (EFT) – ‘hou me vast’ programma.	Zuid Kennemerland en Haarlemmermeer
	1e lijn praktijk Romein: psychologie en mediation	Emotionally Focused Therapy (EFT) – relatie therapie	Zuid Kennemerland en Haarlemmermeer
Combi van 14 zelfstandige praktijken	Lorentzhuis	Emotionally Focused Therapy (EFT) – relatie therapie	Alle drie
Specialistische jeugd- en opvoedhulp & Jeugd-GGZ	Kenter Jeugdhulp	Triple-P module partnersteun	Alle drie
	Kenter Jeugdhulp	Triple-P module partnersteun - voor LVB	Alle drie
Specialistische jeugd- en opvoedhulp	Spirit	Triple-P module partnersteun	Zuid Kennemerland en Haarlemmermeer
Kindgerichte interventies			
Pedagogische basisinfrastructuur	Stichting Kinderopvang Haarlemmermeer	Ondersteunende gesprekken met kinderen (individueel)	Haarlemmermeer
	Stichting welzijn Beverwijk	Piep zei de muis	IJmond
	Brede school Bornholm	Ondersteunende gesprekken met kinderen (individueel)	Haarlemmermeer
Preventieve jeugd- en opvoedhulp	CJG gemeente Bloemendaal	Kinderen in Echtscheiding Situatie (KIES) < 8 jaar - Kies voor het jongere kind	Zuid Kennemerland
	CJG gemeente Bloemendaal	Kinderen in Echtscheiding Situatie (KIES) 8- 12 jaar - Kies coach	Zuid Kennemerland
	CJG gemeente Bloemendaal	Dappere Dino's	Zuid Kennemerland
	CJG gemeente Bloemendaal	EMDR	Zuid Kennemerland
	CJG gemeente Bloemendaal	Ondersteunende gesprekken met kinderen (individueel)	Zuid Kennemerland
	CJG gemeente Bloemendaal	Kindbehartiger / Bijzonder curator	Zuid Kennemerland
	CJG Heemstede en Haarlemmerliede	Kinderen in Echtscheiding Situatie (KIES) 8- 12 jaar - Kies coach	Zuid Kennemerland
	CJG Haarlemmermeer	Piep zei de muis	Haarlemmermeer

³¹ Dit overzicht is gebaseerd op informatie verkregen uit de digitale vragenlijst en uit de interviews met professionals.

	CJG Kennemerland bv	<i>Niet bekend welke interventies</i>	Zuid-Kennemerland en IJmond
Maatschappelijke Dienstverlening	Socius	Kinderen in Echtscheiding Situatie (KIES) < 8 jaar - Kies voor het jongere kind	IJmond
	Socius	Kinderen in Echtscheiding Situatie (KIES) 8- 12 jaar - Kies coach	IJmond
	Socius	Kinderen in Echtscheiding Situatie (KIES) > 12 jaar - Kies coach	IJmond
	MeerWaarde	!JES het brugproject (Jij En Scheiding)	Haarlemmermeer
Zelfstandige praktijken	1e lijn praktijk Romein: psychologie en mediation	!JES het brugproject (Jij En Scheiding)	Zuid Kennemerland en Haarlemmermeer
	1e lijn praktijk Romein: psychologie en mediation	EMDR	Zuid Kennemerland en Haarlemmermeer
	1e lijn praktijk Romein: psychologie en mediation	Ondersteunende gesprekken met kinderen (individueel)	Zuid Kennemerland en Haarlemmermeer
	Praktijk voor kind, jongere en gezin	EMDR	Zuid Kennemerland
	Praktijk voor kind, jongere en gezin	Ondersteunende gesprekken met kinderen (individueel)	Zuid Kennemerland
	Praktijk de Waal	EMDR	Alle drie
	Praktijk de Waal	Ondersteunende gesprekken met kinderen (individueel)	Alle drie
	Kinderpraktijk Vota	Zandkastelen!	Zuid Kennemerland
	Kinderpraktijk Vota	Kindbehartiger / Bijzonder curator	Zuid Kennemerland
	Kinderpraktijk Vota	Ondersteunende gesprekken met kinderen (individueel)	Zuid Kennemerland
	Psychotherapiepraktijk Mariël van Wingerden	Ondersteunende gesprekken met kinderen (individueel)	Haarlemmermeer
	Van Wees coaching voor ouder en kind	Ondersteunende gesprekken met kinderen (individueel)	Zuid Kennemerland en Haarlemmermeer
	PPOA	Ondersteunende gesprekken met kinderen (individueel)	Haarlemmermeer
Jeugd-GGZ	Mentaal Beter	Kinderen in Echtscheiding Situatie (KIES) < 8 jaar - Kies voor het jongere kind	IJmond en Haarlemmermeer
	Mentaal Beter	EMDR	IJmond en Haarlemmermeer
	Curium-LUMC	EMDR	Alle drie

	Curium-LUMC	Ondersteunende gesprekken met kinderen (individueel)	Alle drie
Specialistische jeugd- en opvoedhulp & Jeugd-GGZ	Kenter Jeugdhulp	Een taal erbij	Alle drie
	Kenter Jeugdhulp	Ondersteunende gesprekken met kinderen (individueel)	Alle drie
	Kenter Jeugdhulp	EMDR	Alle drie
Specialistische jeugd- en opvoedhulp	MOC 't Kabouterhuis	Ondersteunende gesprekken met kinderen (individueel)	Haarlemmermeer
	MOC 't Kabouterhuis	EMDR	Haarlemmermeer
	Spirit	Kinderen in Echtscheiding Situatie (KIES) 8- 12 jaar - Kies coach	Zuid Kennemerland en Haarlemmermeer
	Spirit	Kinderen in Echtscheiding Situatie (KIES) > 12 jaar - Kies coach	Zuid Kennemerland en Haarlemmermeer
	Altra	Ondersteunende gesprekken met kinderen (individueel)	Alle drie
	Altra	EMDR	Alle drie
Jeugdbescherming	De Jeugd- en Gezinsbeschermers	Ondersteunende gesprekken met kinderen (individueel)	IJmond en Zuid Kennemerland
	Stichting Veilig Thuis Kennemerland	Ondersteunende gesprekken met kinderen (individueel)	Alle drie
Gezinsgerichte interventies			
Pedagogische basisinfrastructuur	Stichting Kinderopvang Haarlemmermeer	Triple-P family transitions	Haarlemmermeer
Preventieve jeugd- en opvoedhulp	CJG gemeente Bloemendaal	Ouderschap Blijft (CJG module)	Zuid Kennemerland
	CJG gemeente Bloemendaal	Complexe scheidingen / OTS	Zuid Kennemerland
	CJG gemeente Bloemendaal	Complexe scheidingen / Uithuisplaatsing	Zuid Kennemerland
	CJG Haarlemmermeer	Triple-P family transitions	Haarlemmermeer
	CJG Haarlemmermeer	Begeleide omgangsregeling (BOR)	Haarlemmermeer
	CJG Haarlemmermeer	Eigen Kracht- Conferentie	Haarlemmermeer
	CJG Haarlemmermeer	Individuele begeleiding voor ouders (voor beide ouders samen)	Haarlemmermeer
	CJG Haarlemmermeer	Individuele begeleiding voor ouders (apart per ouder)	Haarlemmermeer
	CJG Kennemerland bv	<i>Niet bekend welke interventies</i>	Zuid-Kennemerland en IJmond
Maatschappelijke Dienstverlening	Socius	Omgangsbemiddeling / Mediation	IJmond

	Socius	Informatiepunt scheiden	IJmond
	Socius	Eigen Kracht- Conferentie	IJmond
	Socius	Individuele begeleiding voor ouders (voor beide ouders samen)	IJmond
	Socius	Individuele begeleiding voor ouders (apart per ouder)	IJmond
	MeerWaarde	Echtscheidingsgesprek	Haarlemmermeer
Zelfstandige praktijken	1 ^e lijn praktijk Romein: psychologie en mediation.	Ouderschap Blijft (geïndiceerd)	Zuid Kennemerland en Haarlemmermeer
	1e lijn praktijk Romein: psychologie en mediation	Stiefplan-Coach	Zuid Kennemerland en Haarlemmermeer
	1e lijn praktijk Romein: psychologie en mediation	Omgangsbemiddeling / Mediation	Zuid Kennemerland en Haarlemmermeer
	1e lijn praktijk Romein: psychologie en mediation	Complexe scheidingen / OTS	Zuid Kennemerland en Haarlemmermeer
	1e lijn praktijk Romein: psychologie en mediation	Ouderschap na Scheiding (ONS)	Zuid Kennemerland en Haarlemmermeer
	1e lijn praktijk Romein: psychologie en mediation	Eigen Kracht- Conferentie	Zuid Kennemerland en Haarlemmermeer
	1e lijn praktijk Romein: psychologie en mediation	Individuele begeleiding voor ouders (voor beide ouders samen)	Zuid Kennemerland en Haarlemmermeer
	1e lijn praktijk Romein: psychologie en mediation	Individuele begeleiding voor ouders (apart per ouder)	Zuid Kennemerland en Haarlemmermeer
	Praktijk de Waal	Cursus voor samengestelde gezinnen	Alle drie
	Praktijk de Waal	Individuele begeleiding voor ouders (voor beide ouders samen)	Alle drie
	Praktijk de Waal	Individuele begeleiding voor ouders (apart per ouder)	Alle drie
	Praktijk voor kind, jongere en gezin	Complexe scheidingen / OTS	Zuid Kennemerland
	Praktijk voor kind, jongere en gezin	Complexe scheidingen / Uithuisplaatsing	Zuid Kennemerland
	Praktijk voor kind, jongere en gezin	Individuele begeleiding voor ouders (voor beide ouders samen)	Zuid Kennemerland
	Praktijk voor kind, jongere en gezin	Individuele begeleiding voor ouders (apart per ouder)	Zuid Kennemerland

Combi van 14 zelfstandige praktijken	Lorentzhuis	Individuele begeleiding voor ouders (apart per ouder)	Alle drie
	Lorentzhuis	Kinderen uit de knel	Alle drie
Specialistische jeugd- en opvoedhulp & Jeugd-GGZ	Kinder- en Jeugdtraumacentrum (KJTC)	Kinderen uit de knel	Alle drie
	Kenter Jeugdhulp	Cursus voor samengestelde gezinnen	Alle drie
	Kenter Jeugdhulp	Omgangsbemiddeling / Mediation	Alle drie
	Kenter Jeugdhulp	Eigen Kracht- Conferentie	Alle drie
	Kenter Jeugdhulp	Individuele begeleiding voor ouders (voor beide ouders samen)	Alle drie
	Kenter Jeugdhulp	Individuele begeleiding voor ouders (apart per ouder)	Alle drie
Specialistische jeugd- en opvoedhulp	Altra	Ouderschap Blijft (geïndiceerd)	Alle drie
	Altra	Triple-P family transitions	Alle drie
	Spirit	Triple-P family transitions	Zuid Kennemerland en Haarlemmermeer
	Spirit	Omgangsbemiddeling / Mediation	Zuid Kennemerland en Haarlemmermeer
	Spirit	Complexe scheidingen / OTS	Zuid Kennemerland en Haarlemmermeer
	Spirit	Individuele begeleiding voor ouders (apart per ouder)	Zuid Kennemerland en Haarlemmermeer
Jeugdbescherming	Jeugdbescherming regio Amsterdam	Vechtscheidingsmethodiek JBRA	Haarlemmermeer
	Jeugdbescherming regio Amsterdam	Complexe scheidingen / OTS	Haarlemmermeer
	Jeugdbescherming regio Amsterdam	Complexe scheidingen / Uithuisplaatsing	Haarlemmermeer
	Jeugdbescherming regio Amsterdam	Eigen Kracht- Conferentie	Haarlemmermeer
	De Jeugd- en Gezinsbeschermers	Vechtscheidingsmethodiek Jeugd- en Gezinsbeschermers	IJmond en Zuid Kennemerland
	De Jeugd- en Gezinsbeschermers	Complexe scheidingen / OTS	IJmond en Zuid Kennemerland
	De Jeugd- en Gezinsbeschermers	Complexe scheidingen / Uithuisplaatsing	IJmond en Zuid Kennemerland
	De Jeugd- en Gezinsbeschermers	Individuele begeleiding voor ouders (voor beide ouders samen)	IJmond en Zuid Kennemerland

	Stichting Veilig Thuis Kennemerland	Individuele begeleiding voor ouders (apart per ouder)	Alle drie
--	--	---	-----------

Bijlage 4 Informatie voor de sociale kaart: Haarlemmermeer

Overzicht van de beschikbare interventies naar type organisatie, regio en naam van de organisatie

32

Type organisatie	Naam organisatie	Naam interventie	Regio
Relatie ondersteunende interventies			
Zelfstandige praktijken	1e lijn praktijk Romein: psychologie en mediation	Emotionally Focused Therapy (EFT) – ‘hou me vast’ programma.	Haarlemmermeer en Zuid-Kennemerland
	1e lijn praktijk Romein: psychologie en mediation	Emotionally Focused Therapy (EFT) – relatie therapie	Haarlemmermeer en Zuid-Kennemerland
Combi van 14 zelfstandige praktijken	Lorentzhuis	Emotionally Focused Therapy (EFT) – relatie therapie	Alle drie
Specialistische jeugd- en opvoedhulp & Jeugd-GGZ	Kenter Jeugdhulp	Triple-P module partnersteun	Alle drie
	Kenter Jeugdhulp	Triple-P module partnersteun - voor LVB	Alle drie
Specialistische jeugd- en opvoedhulp	Spirit	Triple-P module partnersteun	Haarlemmermeer en Zuid-Kennemerland
Kindgerichte interventies			
Pedagogische basisinfrastructuur	Stichting Kinderopvang Haarlemmermeer	Ondersteunende gesprekken met kinderen (individueel)	Haarlemmermeer
	Brede school Bornholm	Ondersteunende gesprekken met kinderen (individueel)	Haarlemmermeer
Preventieve jeugd- en opvoedhulp	CJG Haarlemmermeer	Piep zei de muis	Haarlemmermeer
Maatschappelijke Dienstverlening	MeerWaarde	!JES het brugproject (Jij En Scheiding)	Haarlemmermeer
Zelfstandige praktijken	1e lijn praktijk Romein: psychologie en mediation	!JES het brugproject (Jij En Scheiding)	Haarlemmermeer en Zuid-Kennemerland
	1e lijn praktijk Romein: psychologie en mediation	EMDR	Haarlemmermeer en Zuid-Kennemerland
	1e lijn praktijk Romein: psychologie en mediation	Ondersteunende gesprekken met kinderen (individueel)	Haarlemmermeer en Zuid-Kennemerland
	Praktijk de Waal	EMDR	Alle drie
	Praktijk de Waal	Ondersteunende gesprekken met kinderen (individueel)	Alle drie
	Psychotherapiepraktijk Mariël van Wingerden	Ondersteunende gesprekken met kinderen (individueel)	Haarlemmermeer
	Van Wees coaching voor ouder en kind	Ondersteunende gesprekken met kinderen (individueel)	Zuid-Kennemerland en Haarlemmermeer

³² Dit overzicht is gebaseerd op informatie verkregen uit de digitale vragenlijst en uit de interviews met professionals.

	PPOA	Ondersteunende gesprekken met kinderen (individueel)	Haarlemmermeer
Jeugd-GGZ	Mentaal Beter	Kinderen in Echtscheiding Situatie (KIES) < 8 jaar - Kies voor het jongere kind	IJmond en Haarlemmermeer
	Mentaal Beter	EMDR	IJmond en Haarlemmermeer
	Curium-LUMC	EMDR	Alle drie
	Curium-LUMC	Ondersteunende gesprekken met kinderen (individueel)	Alle drie
Specialistische jeugd- en opvoedhulp & Jeugd-GGZ	Kenter Jeugdhulp	Een taal erbij	Alle drie
	Kenter Jeugdhulp	Ondersteunende gesprekken met kinderen (individueel)	Alle drie
	Kenter Jeugdhulp	EMDR	Alle drie
Specialistische jeugd- en opvoedhulp	MOC 't Kabouterhuis	Ondersteunende gesprekken met kinderen (individueel)	Haarlemmermeer
	MOC 't Kabouterhuis	EMDR	Haarlemmermeer
	Spirit	Kinderen in Echtscheiding Situatie (KIES) 8- 12 jaar - Kies coach	Zuid-Kennemerland en Haarlemmermeer
	Spirit	Kinderen in Echtscheiding Situatie (KIES) > 12 jaar - Kies coach	Zuid-Kennemerland en Haarlemmermeer
	Altra	Ondersteunende gesprekken met kinderen (individueel)	Alle drie
	Altra	EMDR	Alle drie
	Stichting Veilig Thuis Kennemerland	Ondersteunende gesprekken met kinderen (individueel)	Alle drie
Gezinsgerichte interventies			
Kinderopvang	Stichting Kinderopvang Haarlemmermeer	Triple-P family transitions	Haarlemmermeer
Preventieve jeugd- en opvoedhulp	CJG Haarlemmermeer	Triple-P family transitions	Haarlemmermeer
	CJG Haarlemmermeer	Begeleide omgangsregeling (BOR)	Haarlemmermeer
	CJG Haarlemmermeer	Eigen Kracht- Conferentie	Haarlemmermeer
	CJG Haarlemmermeer	Individuele begeleiding voor ouders (voor beide ouders samen)	Haarlemmermeer
	CJG Haarlemmermeer	Individuele begeleiding voor ouders (apart per ouder)	Haarlemmermeer
Maatschappelijke Dienstverlening	MeerWaarde	Echtscheidingspreekuur	Haarlemmermeer

Zelfstandige praktijken	1 ^e lijn praktijk Romein: psychologie en mediation.	Ouderschap Blijft (geïndiceerd)	Haarlemmermeer en Zuid-Kennemerland
	1e lijn praktijk Romein: psychologie en mediation	Stiefplan-Coach	Haarlemmermeer en Zuid-Kennemerland
	1e lijn praktijk Romein: psychologie en mediation	Omgangsbemiddeling / Mediation	Haarlemmermeer en Zuid-Kennemerland
	1e lijn praktijk Romein: psychologie en mediation	Complexe scheidingen / OTS	Haarlemmermeer en Zuid-Kennemerland
	1e lijn praktijk Romein: psychologie en mediation	Ouderschap na Scheiding (ONS)	Haarlemmermeer en Zuid-Kennemerland
	1e lijn praktijk Romein: psychologie en mediation	Eigen Kracht- Conferentie	Haarlemmermeer en Zuid-Kennemerland
	1e lijn praktijk Romein: psychologie en mediation	Individuele begeleiding voor ouders (voor beide ouders samen)	Haarlemmermeer en Zuid-Kennemerland
	1e lijn praktijk Romein: psychologie en mediation	Individuele begeleiding voor ouders (apart per ouder)	Haarlemmermeer en Zuid-Kennemerland
	Praktijk de Waal	Cursus voor samengestelde gezinnen	Alle drie
	Praktijk de Waal	Individuele begeleiding voor ouders (voor beide ouders samen)	Alle drie
	Praktijk de Waal	Individuele begeleiding voor ouders (apart per ouder)	Alle drie
Combi van 14 zelfstandige praktijken	Lorentzhuis	Individuele begeleiding voor ouders (apart per ouder)	Alle drie
	Lorentzhuis	Kinderen uit de knel	Alle drie
Specialistische jeugd- en opvoedhulp & Jeugd-GGZ	Kinder- en Jeugdtraumacentrum (KJTC)	Kinderen uit de knel	Alle drie
	Kenter Jeugdhulp	Cursus voor samengestelde gezinnen	Alle drie
	Kenter Jeugdhulp	Omgangsbemiddeling / Mediation	Alle drie
	Kenter Jeugdhulp	Eigen Kracht- Conferentie	Alle drie
	Kenter Jeugdhulp	Individuele begeleiding voor ouders (voor beide ouders samen)	Alle drie
	Kenter Jeugdhulp	Individuele begeleiding voor ouders (apart per ouder)	Alle drie
	Kenter Jeugdhulp	Individuele begeleiding voor ouders (apart per ouder)	Alle drie
Specialistische jeugd- en opvoedhulp	Altra	Ouderschap Blijft (geïndiceerd)	Alle drie
	Altra	Triple-P family transitions	Alle drie
	Spirit	Triple-P family transitions	Haarlemmermeer en Zuid-Kennemerland

	Spirit	Omgangsbemiddeling / Mediation	Haarlemmermeer en Zuid-Kennemerland
	Spirit	Complexe scheidingen / OTS	Haarlemmermeer en Zuid-Kennemerland
	Spirit	Individuele begeleiding voor ouders (apart per ouder)	Haarlemmermeer en Zuid-Kennemerland
Jeugdbescherming	Jeugdbescherming regio Amsterdam	Vechtscheidingsmethodiek JBRA	Haarlemmermeer
	Jeugdbescherming regio Amsterdam	Complexe scheidingen / OTS	Haarlemmermeer
	Jeugdbescherming regio Amsterdam	Complexe scheidingen / Uithuisplaatsing	Haarlemmermeer
	Jeugdbescherming regio Amsterdam	Eigen Kracht- Conferentie	Haarlemmermeer
	Stichting Veilig Thuis Kennemerland	Individuele begeleiding voor ouders (apart per ouder)	Alle drie

Bijlage 5 Informatie voor de sociale kaart: Zuid-Kennemerland

Overzicht van de beschikbare interventies naar type organisatie, regio en naam van de organisatie

33

Type organisatie	Naam organisatie	Naam interventie	Regio
Relatie ondersteunende interventies			
Zelfstandige praktijken	1e lijn praktijk Romein: psychologie en mediation	Emotionally Focused Therapy (EFT) – ‘hou me vast’ programma.	Zuid-Kennemerland en Haarlemmermeer
	1e lijn praktijk Romein: psychologie en mediation	Emotionally Focused Therapy (EFT) – relatie therapie	Zuid-Kennemerland en Haarlemmermeer
Combi van 14 zelfstandige praktijken	Lorentzhuis	Emotionally Focused Therapy (EFT) – relatie therapie	Alle drie
Specialistische jeugd- en opvoedhulp & Jeugd-GGZ	Kenter Jeugdhulp	Triple-P module partnersteun	Alle drie
	Kenter Jeugdhulp	Triple-P module partnersteun - voor LVB	Alle drie
Specialistische jeugd- en opvoedhulp	Spirit	Triple-P module partnersteun	Zuid-Kennemerland en Haarlemmermeer
Kindgerichte interventies			
Preventieve jeugd- en opvoedhulp	CJG gemeente Bloemendaal	Kinderen in Echtscheiding Situatie (KIES) < 8 jaar - Kies voor het jongere kind	Zuid-Kennemerland
	CJG gemeente Bloemendaal	Kinderen in Echtscheiding Situatie (KIES) 8- 12 jaar - Kies coach	Zuid-Kennemerland
	CJG gemeente Bloemendaal	Dappere Dino's	Zuid-Kennemerland
	CJG gemeente Bloemendaal	EMDR	Zuid-Kennemerland
	CJG gemeente Bloemendaal	Ondersteunende gesprekken met kinderen (individueel)	Zuid-Kennemerland
	CJG gemeente Bloemendaal	Kindbehartiger / Bijzonder curator	Zuid-Kennemerland
	CJG Heemstede en Haarlemmerliede	Kinderen in Echtscheiding Situatie (KIES) 8- 12 jaar - Kies coach	Zuid-Kennemerland
	CJG Kennemerland bv	<i>Niet bekend welke interventies</i>	Zuid-Kennemerland en IJmond
Maatschappelijke Dienstverlening	MeerWaarde	!JES het brugproject (Jij En Scheiding)	Haarlemmermeer
Zelfstandige praktijken	1e lijn praktijk Romein: psychologie en mediation	!JES het brugproject (Jij En Scheiding)	Zuid-Kennemerland en Haarlemmermeer

³³ Dit overzicht is gebaseerd op informatie verkregen uit de digitale vragenlijst en uit de interviews met professionals.

	1e lijn praktijk Romein: psychologie en mediation	EMDR	Zuid-Kennemerland en Haarlemmermeer
	1e lijn praktijk Romein: psychologie en mediation	Ondersteunende gesprekken met kinderen (individueel)	Zuid-Kennemerland en Haarlemmermeer
	Praktijk voor kind, jongere en gezin	EMDR	Zuid-Kennemerland
	Praktijk voor kind, jongere en gezin	Ondersteunende gesprekken met kinderen (individueel)	Zuid-Kennemerland
	Praktijk de Waal	EMDR	Alle drie
	Praktijk de Waal	Ondersteunende gesprekken met kinderen (individueel)	Alle drie
	Kinderpraktijk Vota	Zandkastelen!	Zuid-Kennemerland
	Kinderpraktijk Vota	Kindbehartiger / Bijzonder curator	Zuid-Kennemerland
	Kinderpraktijk Vota	Ondersteunende gesprekken met kinderen (individueel)	Zuid-Kennemerland
	Van Wees coaching voor ouder en kind	Ondersteunende gesprekken met kinderen (individueel)	Zuid-Kennemerland en Haarlemmermeer
Jeugd-GGZ	Curium-LUMC	EMDR	Alle drie
	Curium-LUMC	Ondersteunende gesprekken met kinderen (individueel)	Alle drie
Specialistische jeugd- en opvoedhulp & Jeugd-GGZ	Kenter Jeugdhulp	Een taal erbij	Alle drie
	Kenter Jeugdhulp	Ondersteunende gesprekken met kinderen (individueel)	Alle drie
	Kenter Jeugdhulp	EMDR	Alle drie
Specialistische jeugd- en opvoedhulp	Spirit	Kinderen in Echtscheiding Situatie (KIES) 8- 12 jaar - Kies coach	Zuid-Kennemerland en Haarlemmermeer
	Spirit	Kinderen in Echtscheiding Situatie (KIES) > 12 jaar - Kies coach	Zuid-Kennemerland en Haarlemmermeer
	Altra	Ondersteunende gesprekken met kinderen (individueel)	Alle drie
	Altra	EMDR	Alle drie
Jeugdbescherming	De Jeugd- en Gezinsbeschermers	Ondersteunende gesprekken met kinderen (individueel)	Zuid-Kennemerland en IJmond
	Stichting Veilig Thuis Kennemerland	Ondersteunende gesprekken met kinderen (individueel)	Alle drie

Gezinsgerichte interventies			
Preventieve jeugd- en opvoedhulp	CJG gemeente Bloemendaal	Ouderschap Blijft (CJG module)	Zuid-Kennemerland
	CJG gemeente Bloemendaal	Complexe scheidingen / OTS	Zuid-Kennemerland
	CJG gemeente Bloemendaal	Complexe scheidingen / Uithuisplaatsing	Zuid-Kennemerland
	CJG Kennemerland bv	<i>Niet bekend welke interventies</i>	Zuid-Kennemerland en IJmond
Maatschappelijke Dienstverlening	MeerWaarde	Echtscheidingspreekuur	Haarlemmermeer
Zelfstandige praktijken	1 ^e lijn praktijk Romein: psychologie en mediation.	Ouderschap Blijft (geïndiceerd)	Zuid-Kennemerland en Haarlemmermeer
	1e lijn praktijk Romein: psychologie en mediation	Stiefplan-Coach	Zuid-Kennemerland en Haarlemmermeer
	1e lijn praktijk Romein: psychologie en mediation	Omgangsbemiddeling / Mediation	Zuid-Kennemerland en Haarlemmermeer
	1e lijn praktijk Romein: psychologie en mediation	Complexe scheidingen / OTS	Zuid-Kennemerland en Haarlemmermeer
	1e lijn praktijk Romein: psychologie en mediation	Ouderschap na Scheiding (ONS)	Zuid-Kennemerland en Haarlemmermeer
	1e lijn praktijk Romein: psychologie en mediation	Eigen Kracht- Conferentie	Zuid-Kennemerland en Haarlemmermeer
	1e lijn praktijk Romein: psychologie en mediation	Individuele begeleiding voor ouders (voor beide ouders samen)	Zuid-Kennemerland en Haarlemmermeer
	1e lijn praktijk Romein: psychologie en mediation	Individuele begeleiding voor ouders (apart per ouder)	Zuid-Kennemerland en Haarlemmermeer
	Praktijk de Waal	Cursus voor samengestelde gezinnen	Alle drie
	Praktijk de Waal	Individuele begeleiding voor ouders (voor beide ouders samen)	Alle drie
	Praktijk de Waal	Individuele begeleiding voor ouders (apart per ouder)	Alle drie
	Praktijk voor kind, jongere en gezin	Complexe scheidingen / OTS	Zuid-Kennemerland
	Praktijk voor kind, jongere en gezin	Complexe scheidingen / Uithuisplaatsing	Zuid-Kennemerland
	Praktijk voor kind, jongere en gezin	Individuele begeleiding voor ouders (voor beide ouders samen)	Zuid-Kennemerland

	Praktijk voor kind, jongere en gezin	Individuele begeleiding voor ouders (apart per ouder)	Zuid-Kennemerland
Combi van 14 zelfstandige praktijken	Lorentzhuis	Individuele begeleiding voor ouders (apart per ouder)	Alle drie
	Lorentzhuis	Kinderen uit de knel	Alle drie
Specialistische jeugd- en opvoedhulp & Jeugd-GGZ	Kinder- en Jeugdtraumacentrum (KJTC)	Kinderen uit de knel	Alle drie
	Kenter Jeugdhulp	Cursus voor samengestelde gezinnen	Alle drie
	Kenter Jeugdhulp	Omgangsbemiddeling / Mediation	Alle drie
	Kenter Jeugdhulp	Eigen Kracht- Conferentie	Alle drie
	Kenter Jeugdhulp	Individuele begeleiding voor ouders (voor beide ouders samen)	Alle drie
	Kenter Jeugdhulp	Individuele begeleiding voor ouders (apart per ouder)	Alle drie
Specialistische jeugd- en opvoedhulp	Altra	Ouderschap Blijft (geïndiceerd)	Alle drie
	Altra	Triple-P family transitions	Alle drie
	Spirit	Triple-P family transitions	Zuid-Kennemerland en Haarlemmermeer
	Spirit	Omgangsbemiddeling / Mediation	Zuid-Kennemerland en Haarlemmermeer
	Spirit	Complexe scheidingen / OTS	Zuid-Kennemerland en Haarlemmermeer
	Spirit	Individuele begeleiding voor ouders (apart per ouder)	Zuid-Kennemerland en Haarlemmermeer
Jeugdbescherming	De Jeugd- en Gezinsbeschermers	Vechtscheidingsmethodiek Jeugd- en Gezinsbeschermers	Zuid-Kennemerland en IJmond
	De Jeugd- en Gezinsbeschermers	Complexe scheidingen / OTS	Zuid-Kennemerland en IJmond
	De Jeugd- en Gezinsbeschermers	Complexe scheidingen / Uithuisplaatsing	Zuid-Kennemerland en IJmond
	De Jeugd- en Gezinsbeschermers	Individuele begeleiding voor ouders (voor beide ouders samen)	Zuid-Kennemerland en IJmond
	Stichting Veilig Thuis Kennemerland	Individuele begeleiding voor ouders (apart per ouder)	Alle drie

Bijlage 6 Informatie voor de sociale kaart: IJmond

Overzicht van de beschikbare interventies naar type organisatie, regio en naam van de organisatie

34

Type organisatie	Naam organisatie	Naam interventie	Regio
Relatie ondersteunende interventies			
Combi van 14 zelfstandige praktijken	Lorentzhuis	Emotionally Focused Therapy (EFT) – relatie therapie	Alle drie
Specialistische jeugd- en opvoedhulp & Jeugd-GGZ	Kenter Jeugdhulp	Triple-P module partnersteun	Alle drie
	Kenter Jeugdhulp	Triple-P module partnersteun - voor LVB	Alle drie
Kindgerichte interventies			
pedagogische basisinfrastructuur	Stichting welzijn Beverwijk	Piep zei de muis	IJmond
Preventieve jeugd- en opvoedhulp	CJG Kennemerland bv	<i>Niet bekend welke interventies</i>	IJmond en Zuid-Kennemerland
Maatschappelijke Dienstverlening	Socius	Kinderen in Echtscheiding Situatie (KIES) < 8 jaar - Kies voor het jongere kind	IJmond
	Socius	Kinderen in Echtscheiding Situatie (KIES) 8- 12 jaar - Kies coach	IJmond
	Socius	Kinderen in Echtscheiding Situatie (KIES) > 12 jaar - Kies coach	IJmond
Zelfstandige praktijken	Praktijk de Waal	EMDR	Alle drie
	Praktijk de Waal	Ondersteunende gesprekken met kinderen (individueel)	Alle drie
Jeugd-GGZ	Mentaal Beter	Kinderen in Echtscheiding Situatie (KIES) < 8 jaar - Kies voor het jongere kind	IJmond en Haarlemmermeer
	Mentaal Beter	EMDR	IJmond en Haarlemmermeer
	Curium-LUMC	EMDR	Alle drie
	Curium-LUMC	Ondersteunende gesprekken met kinderen (individueel)	Alle drie
Specialistische jeugd- en opvoedhulp & Jeugd-GGZ	Kenter Jeugdhulp	Een taal erbij	Alle drie
	Kenter Jeugdhulp	Ondersteunende gesprekken met kinderen (individueel)	Alle drie
	Kenter Jeugdhulp	EMDR	Alle drie
Specialistische jeugd- en opvoedhulp	Altra	Ondersteunende gesprekken met kinderen (individueel)	Alle drie
	Altra	EMDR	Alle drie

³⁴ Dit overzicht is gebaseerd op informatie verkregen uit de digitale vragenlijst en uit de interviews met professionals.

Jeugdbescherming	De Jeugd- en Gezinsbeschermers	Ondersteunende gesprekken met kinderen (individueel)	IJmond en Zuid-Kennemerland
	Stichting Veilig Thuis Kennemerland	Ondersteunende gesprekken met kinderen (individueel)	Alle drie
Gezinsgerichte interventies			
Preventieve jeugd- en opvoedhulp	CJG Kennemerland bv	<i>Niet bekend welke interventies</i>	IJmond en Zuid-Kennemerland
Maatschappelijke Dienstverlening	Socius	Omgangsbemiddeling / Mediation	IJmond
	Socius	Informatiepunt scheiden	IJmond
	Socius	Eigen Kracht- Conferentie	IJmond
	Socius	Individuele begeleiding voor ouders (voor beide ouders samen)	IJmond
	Socius	Individuele begeleiding voor ouders (apart per ouder)	IJmond
Zelfstandige praktijken	Praktijk de Waal	Cursus voor samengestelde gezinnen	Alle drie
	Praktijk de Waal	Individuele begeleiding voor ouders (voor beide ouders samen)	Alle drie
	Praktijk de Waal	Individuele begeleiding voor ouders (apart per ouder)	Alle drie
Combi van 14 zelfstandige praktijken	Lorentzhuis	Individuele begeleiding voor ouders (apart per ouder)	Alle drie
	Lorentzhuis	Kinderen uit de knel	Alle drie
Specialistische jeugd- en opvoedhulp & Jeugd-GGZ	Kinder- en Jeugdtraumacentrum (KJTC)	Kinderen uit de knel	Alle drie
	Kenter Jeugdhulp	Cursus voor samengestelde gezinnen	Alle drie
	Kenter Jeugdhulp	Omgangsbemiddeling / Mediation	Alle drie
	Kenter Jeugdhulp	Eigen Kracht- Conferentie	Alle drie
	Kenter Jeugdhulp	Individuele begeleiding voor ouders (voor beide ouders samen)	Alle drie
	Kenter Jeugdhulp	Individuele begeleiding voor ouders (apart per ouder)	Alle drie
Specialistische jeugd- en opvoedhulp	Altra	Ouderschap Blijft (geïndiceerd)	Alle drie
	Altra	Triple-P family transitions	Alle drie
Jeugdbescherming	De Jeugd- en Gezinsbeschermers	Vechtscheidingsmethodiek Jeugd- en Gezinsbeschermers	IJmond en Zuid-Kennemerland
	De Jeugd- en Gezinsbeschermers	Complexe scheidingen / OTS	IJmond en Zuid-Kennemerland
	De Jeugd- en Gezinsbeschermers	Complexe scheidingen / Uithuisplaatsing	IJmond en Zuid-Kennemerland

	De Jeugd- en Gezinsbeschermers	Individuele begeleiding voor ouders (voor beide ouders samen)	IJmond en Zuid- Kennemerland
	Stichting Veilig Thuis Kennemerland	Individuele begeleiding voor ouders (apart per ouder)	Alle drie

© Hogeschool van Amsterdam
Oktober 2016

AMSTERDAMS KENNISCENTRUM VOOR MAATSCHAPPELIJKE INNOVATIE

Lectoraat Kwaliteit en Effectiviteit in de Zorg voor Jeugd

Faculteit Maatschappij en Recht

Wibautstraat 5a

Postbus 1025

1000 BA Amsterdam

hva.nl/jeugdzorg